

MRKAČ PLUS

Mrkač Plus

Raj pod Triglavam

Pred Pustam, 2012

**TKO NEJ BSE ZGODIVO,
AL PA TUD NE**

Nekej okrogl'h pa dvomliv'h

5A

Tine Jarc

Radovljica, 6.12.2011

<ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/>

KAZALO:

<i>Dragi brauc!</i>	4
<i>Ta viš k'p</i>	5
<i>»Železarene«</i>	6
<i>P'r Batišto</i>	9
<i>Radolčan pa Blejc</i>	11
<i>Pot pod radolškmo zidoujam</i>	13
<i>Elektrika</i>	15
<i>Predvoliv'n cajt</i>	16
<i>Signali</i>	17
<i>Ostanki železarstva</i>	22
<i>Drobtinice</i>	35
<i>IME RICMAN</i>	43
<i>OPAŽANA</i>	57
<i>Razvoj imen</i>	68
<i>Ozadja raziskav o Ricmanu</i>	87
<i>Razmere pri »vedenju«</i>	97
<i>Vesol'n pok</i>	100

Ostala dela na:

<ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/>

Pripombe in mnenja:

<ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/ke-pa-tebe-cevel-zul>

Dragi brauc!

Zdej, koblajamo že v's Raj pa še kej ukol nega, jpa pr-
šu cajt, d'b uhka tud Vi nas mau oblajal pa k'sno rekl'.
No, zato smo pa odp'r'l posebno rubriko u naš map:

<ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/ke-pa-tebe-cevel-zul>

u kero uhka napišete tist, k'r Vas žul. Ja, č' mo uhka s
tist'm kej nared'l, se mo pa pomatral, pa odgovor'l k'r
t'm.

Do zdey sta nam sam dva brauca fejst zamerva, ksta
mis'va, d' smo j'h "nategn'il" pa začeva ukol trost use
sorte zamere. Tače reakcije nismo prčakval, pred us'm
kni biu noben oseb'n imenuvan. Ja, bvoj pa tko, k't pou-
sod u Rajo, čer se usi poznajo, po imen'h al pa brez
nih. Poj jo pa tud k's'n stakne, č'prou ni bva nem
namenena.

Toj že tko, k't t'krat, kje 'n caj'ng objavu, d' u 'nmo
podjetjo direktor nateguje taj'ncu, jpa č'z 70 direktorjou
tožiu ta cajt'ng zarad žalena časti. Ja, usi te direktorje
so se prepoznal u tist'm, k'r je bvo napisan, cajt'ng pa
ni ubenga poznou, kva d'b o nem kej pisou.

No, n'č se ni treba b't, sej n'č ne grizemo, sej sam use
oblajamo. Za use to pa še zmerej vela ta star pregovor,
d' tist p's k fejst laja, ne grize.

Ja, k'r klik'nte ta zgor'n naslov, pa se Vam bo odpr'vo,
k bote pa fertik, pa use sk'p spet spraute.

Ta viš k'p

Pa se zbirajo sk'p neumnast, ena se tiši druje, več j'h je, še več j'h rata. Čj še ena zrav'n 'nga tačga veličga kupa, se pa res n'č n' pozna.

Neumnast, nedorečenost, nepoznavane sos pa sestre, zato so sorodne pa se tud enak ponašajo. So to tiste stvari, kniso sortirane, pa se ne ve kam pašejo, zato j'h tud rad p'rpopamo če, čer j'h je že velik..

No, tko sej tud Mrkač nalezu te naulake, tko k't usak čvouk, k kej počne. Pred tem je var'n sam tist, k n'č ne deva pa k n'č ne da od sebe. No, glih ta j'h pa ta nejveč vid p'r druj'h (kj'h pa sam n'č nima?).

Zdej pa sam pogledjte če, čer se majo za nekej več, pa ute vid'l, kašne kupe majo t'm. T'm kso ta nejviš ustanove, t'm so tud kup ta nejviš.

No, drag brauce, pazte če kej staknete. Devejte to tko k't s klop'm: k bote p'ršle dam, se dob'r preglejte, populte v'n to sodrgo, pa ute uhka skor sigur'n, d' naute kej staknil (boriljozo al pa menengitis, al pa boh ve kva drujga, k srbi pa peče pa še kej drujga tud).

»Železarene«

Jšu Mrkač če u Boh'n k svoj'm znanc'm mau »železart«.
Ta nejprej kofe, pa kvaj nouga, pa koko ta druj znanc
pa tko n'prej, tko, k't se to spodob.

No, poj ga pa bara ad'n:

»A ses že spet kej nouga spomnu pa začeu spet kej
vagat, koko so učas kuhal želez?«

»Ja pa s'm se res do zdey vagou, tko k't usi ta druj,
d' so učas topil želez. Pa s'm vedu, d' to ni res, d' so topil
le žlindro, želez, kje biu pa b'l trd, sej pa sprjeu u voka
sam zato, k gaj vezava žlindra.

Tko sej ta prau želez pokazou šele poj, kso ga prekoval
pa iz voka stouk'l v'n večino žlindre. Šele t'krat je začeu
dobivat tiste lastnost, kj'h ma želez.

Č' j'm je pa vog'n ušu, paj ratou pretopvo, sej pa začeu
želez topit pa ratvat tač k't gvažouna pa neuporab'n.
Tačga so uhka u začetk vrgle sam preč, ker je biu
neuporab'n.

No, tko ni bvo dob'r čej biu vog'n preveč beu pa prevroč,
al pa preveč 'rdeč pa prem'rzu, sej sej sam p'r ta prau
topvot dobiu tud ta prau želez.

No, jest s'm pa govoru glih tko, k't ta današ'n metalurg,
k pozna sam ta nove postopke, k pa usi res želez tud
topijo, žlindra, kje pa voži pa poj sama splava gor«.

»Ja, ampak tist ta star želez je biu pa res zvo dob'r, sej
biu norišk želez poznan pa cenen po ceumo takrat'n-
mo svet.«

»Tud toj res, sam resnica je zmerej nekam čudna. Č'b u tist'h star'h cajt'h mel današna jekva, b' bvo pa tko, k't č' dons zagrab'm u kuh'n med nože, bom najdu sam tače, kse prou svetjo. Č' čem uzet k's'n star bohinsk nož, mor'm jet če, čer mam spraulene use tače stare stvari. No, pa pogledam tiste jekva, pa vid'm use sam nekej siuga.

Dons gledam po film'h »rimske soudate«, koko se j'm bleščejo oklep, k't dab ble kromiran poj pa spoliran na »hohglonc«.

Rad bpa enkrat vidu 'nga tačga soudata u ta praumo oklep, u tačmo, kakršne so res nosil. Takrat so mog'l soudat prehod't na dan po več k't 25 do 32 km s pouno opremo, a misl's, d' so jo poj usak dan zvečer gloncal? Sploh č'j biu sv'b ureme pa poti usrane!»

»Ja, ta današ'n film' majo not sam 'ne ponaredke, d' nam poj predstaulajo use sk'p u 'n prou lep vuč. Ja, v's dnaš'n svet je 'na sama igra, predstava, teat'r, od politke, športa sploh ceuga žiulena, tko tud znanost ni več čista, ampak usa podrekana s tmo teatram.«

»Ja, učas so u Bohin žvel 'ldje po naraun'h zakon'h, spoštval naravo, z no sodelval, sej podrejal pa jo izkorišal sam tolk, kje bvo treba. Dons pa 'n sam gnar, dobič'k, golfane, kraje, zlorabe, Ja, kam je le p'ršu ta današ'n svet, z nim pa Boh'n uret?«

»Ja, vi Polanc ste ble že zmerej pokvarjen, vi d'našn'h
cajto v sploh ne vočte od ta star'h.

Tist k'r se pa železa tiče pa žlindre so pa naš ta star že
zdaunej ved'l, kso pa te preč p'ršle pa se pojav'l nou
cajt, sej pa use to pozabiu. Pejd mau po bist'ršk'h
grobou'h pauš vidu, d' so ta stare cajte čist preč sprau'l.
T'm u Bitnah se še kej najde, pa tud t'm je kosa že
velik posprauva.«

Murijove vragolije

Jrekva Muritova žena Murito: »Muri, n'e rec Murito
Muri!«, kje kpiva nouga psička. Muri pa zvečer
pred urata, pa začne klicat:

»Muri, Muriiii!«

Ta druj dan pa sosed:

»A snoč ses pa zgubu, d' ses mogu poj sam sebe
poklicat. A ses zdej že najdu, ha, ha?«

P'r Batišto

Jpa pršu h Batišt 'n Blan, se mau razgledou okol po mizah, pa djau:

»Ja, a dons ste pa že spet tle. N' vem kva uleče s'm use ta stare Blejce, predus'm use tiste ta odpisane, kso ble učas or'nk ker'lc', dons so pa sam še senca od tga.

Ja, tebe Fronc še razumem, sejs na po Blan, pa tud iz oštarije doma, tačga že more ulečt tle not. No, pa tud ti Pet'r, tvoj ta star so mel hotel, tud za tebe misl'm, d' vem zakva te uleče u oštarijo. Sam za vaj dva, za vaj pa n' ugan'm. Vid'm, d' zmerej zdete u dveh part'h pa niste skregan. Dej Fronc povej, kvaj use to!«

»Tob pa že uhka vedu, kva veže sk'p use Blejce. Č' n' veš pa poglej Petrou film, pat bo koj use jas'n.«

»Ja pa sej ste učas zdel za tole mizo zmerej štirje, zdej pa že 'n cajt sam trje!«

»Ja 'nga ni več. Sej ne d'b šu na un svet, sam n' mara bit več z nam sk'p. Nekej smo se mo zamer'l, pa nas je poslou u božjo mater.«

»Ja, kva pa ti Peter. S'm gruntou, kva to pomen, d' s sam za sebe?«

»Ja viš toj tko, č' n' poznaš Blejcou! Pet'r sej že zdaunej zgubu po svet, pustu Blejce pa nihou jezer pa se začeu zanimat za use druj, sam za to ne več.

No, kje pa ratou st'r, sej pa usga drujga naveličou, sam jezera iz svoje mladost ni mogu pozab't. Gaj pa glih ta jezer p'ruleku nazaj na Bled.

No, nas tri pa tud glih ta jezer n' more sp'stit iz rok. Tud mi smo na nem prežvel svojo mladost, tko k't joj tud Pet'r, sam mau d'rgač. Tkoj tale soba glih tist jezer, knas use povezuje. Obnašamo se glih tko neum'n, k't t'krat, ksmo ble mvađi, sam starost nas je mau umiriva pa poklofova gor po gvalah.«

Poj pa stop Pet'r če h gun'm trem, pa j'h bara, kdaj se uhka spet dobejo, kso se pomenil, kva pa koko, jpa šu, gun trje pa tud počas za nim.

Jbaba tko čih'nva, d'j desca k'r dvig'nvo s stova.

Poj pa druj dan (24.8.2011) pisavo na interneto, daj biu na uzgod'n obal Amerike use gor do Kanade tak potres, da ni buo večga že od druje svetoune vojne s'm.

»No viš baba, kvas nardiva ti s tvojmo čihanam. T'm so mel še srečo d' j'h ni dobiu cunami, kje dobiu mene. Sam toj dob'r, d' ubenga od nih ni buo zrav'n, ks' use to pouzročiva, drgač b' mogva še use to tud pvačat!«

Radolčan pa Blejc

So mel Blejc svoj jezer že od pamtiveka, še prej je biu t'm, k't so pa ratal Blejc. Radolčan pa n'č, sam 'n kopališe t'm u 15. stoletjo dol u Donic. Pa sej nad tega naselu 'n blejsk oskrbnik pa naredu nad tmo st'dencam 'n gradč, k moj reku poj »Zu Brunnenfeld«, glih po tmo st'denc. Tko so dobil iz Bleda ta prvo pošilko, kjo niso sami naročl, paj klub usmo glih tko pršva.

No, ta kopališe sej že zdaunej izgubu, Radolčan pa zmerej b'l potreb'n kopana pa namakana u pasj'h dneh.

So pa mel Radolčan 'nga prou fejest arhitekta (k ga Blejc niso mel), j'm je pa naredu nou kopališe, tačga, d' ga mo ni bvo para še u sosedn'h deželah.

Na, zdej jbva pa konkurenca med Bledam pa Radolco spet usa rdeča od zavist. En k't druj so se bahal s tist'm, k'r so mel pa to ponujal turist'm.

Pa so cajt tek'l n'prej, jezer je ratvou zmerej b'l uma-zan, ločje pa druj žiulene u nem je začeu odmirat, so pa nared'l natego, d'b jezer rešil. No, ta natega j bva pa taka, d'j pouzročova velik težau pa skrbi pa stmo nategvava tud Blejce.

Pa tud radolšk kopališe sej zmerej b'l starou, zob cajta gaj ž'ru pa upropaščou. So se pa odločil za temelito prenovo pa še nou balon sos umisl'l. No, zdej so se pa Radolčan kopal pozim pa polet (tko, k't že u 15. stol.).

N'vem, aj poj kdaj k's'n Blejc razmišlou o tmo, dab č'z v's jezer pa še grad sk'p poveznu 'n tač balon, k't so ga Radolčan č'z svoj bazen, ampak n'č čud'nega neb bvo. Tko b' Blejc spet ble ta glav'n.

Men jpa to č'ist useen. Jest hod'm svojo r't namakat u obe dve vode. Vem sam to, d'j ta tekmovane prnesu Rajan'm že m'rs kej dob'rga. Tko se uhka dons hwa-demo u pasj'h dneih k'r u dveh vodah. No, pozim se pa na Bled na jezer že douh cajta n'da drsat. Tko so Blejc poskrbel za to, d' t'm tud nadrsat ne morš več u tmo cajt. U tmo cajt se pa u Radolc uhka namakaš.

N' vem pa koko bodo zdej po 600 let'h Radolčan urnil tisto idejo o Brunfeldo pa kvas bodo zmisl'l. Mrbit b' bvo pa za probat glih tisto z balonam, ja zakva pa ne, ksej pa p'r nih tko fajn obnesu!

Pride soseda k sosed pa začneta, tko k't usak dan, obdelvat cune, kašnej k'sna meva učerej pa kašne druja, pa tko n'prej.

Pred tridesettauž'nt let'm sta pa č'pele u Srep'n na Straž dve babe pa žvečile kože pa devale iz nih obleko.

Ja, hudiča, kva sej pa spremenu teih zadn'h tridesettauž'nt let u babimo svet, prej prežvekvane cun, zdej prežvekvane cun!

Pot pod radolškmo zidoujam

Jpa Mrkač ponoč prou svab spau, se zbuju, mau zadremou, pa se moj use sorte sanau.

No, tko se mo 'nkrat prkaže nekej, koko gradejo razgledno pot pod radolškmo sredneveškmo obzidjam. Pa so jo potegnili k'r od parkpuaca pr Šuštarjo po pobočjo če prot cerk'l.

Pa so jo povož'l glih toko, k't poti u bronast dob al pa rudarske poti na Begunšč pred stoletjam pa po. Lepo so u breh skopal prag širok okol 1,2m, nan povož'l bruna pa use sk'p posul s peskam pa nared'l žlebove za odtekane vode. Po tak pot so učas hodil 'ldje pa kon, ni bva primerna za vožno z vozov'm. Tko so na Begunšč po tak'h poteh po druj svetov'n vojn začel voz't z vozov'm les, so pa kolesa zarad prevelike obremenitve povomile brunčana pa se udrva u buat spodej. Poj bvo pa konc tko z potjo k't tud z vožno. No, učas so tače brunčana rabil tud u močvirn'h predel'h pa tud za vožno z vozov'm. sam so bva narjena drgač, velik močnej, nasurja so bva večpvastna, vaštrane so ble učas še čez s kamnam.

No, pa zagleda Mrkač, koko sekajo v's ta tenk dreuje pa grmole pa čistjo teren, kje biu poh'n smeti pa odpadkou. Ta tenk dreuje so nasekal na 4 čeule douge bruna, ta debeuga pa pust'l, d'j s koreninam držou v's zemliše sk'p, pa pobirou vodo v'n, pa d'j bvo use sk'p u senc pa tko pod streho.

Poj so pa en začel usekvat pot u pobočje nekej metrou pod zidov'm pa jo spelvat če na tist ta star jark pod uzgod'nmo koncam cekve. Na pa ta skopan prah so pa ta druj nejprej povožl na rof 'n mau močnej brun pa ga ukopal u prag, nan pa preč'n povožl 4 čeule douge bruna, kso j'h prej t'm posekal.

Poj so pa zgorej p'rpelal pes'k pa ga po žleb spust'l na tko prprauleno traso, use 'lpo zglihal pa poraunal.

No, tko so deval use če do ceste, k pele na pokopališe. Ja, kam pa zdej?? Ja, pa sej Mrkač zbudu, pa vidu, d'j spet sam sanou. Poj sej pa spomnu daj o tmo že sanou pred desetletj'm, pa d' so za nim sanal še druj, pa d' so obvasti naroče cvo projekte za to pot, pa d' so poj mele projekte, Radolčan pa poti še dons nimajo. Poj sej pa sprašvou, kdo u Radolc use sana, pa na čgau račun, pa kdo od tga kej ma? To gaj pa čist zbudvo, jpa ustaou, šu na skret, poj pa n'prej zalivat vrt.

Oh, ta preklet sanane!

Praša fot'r sina:

»Ab m'n uhka pomagou nekej nard't?«

»Nimam cajta!«

»A ma že spet cajt tebe? Č' ga nimaš, sga pa nared!«

Elektrika

So Gorjanc gledal dol po Polansk'm pa ugotov'l, d' majo zvečer zmerej b'l veliče luči, pa tud to, d' ene gorijo k'r cevo noč. Poj so pa baral u nedelo anga Rečičana, kvaj to za na stvar? J'm je pa djau, d' so našimal elektriko.

»Ja, pab jo tud nam mau dal?«

»Ja, seveda, k'r prid jut'r, pa tjom mau dau.«

No pa pride druj dan Gorjanc k' rčičano, mo pa ta pomoli če u roko 'n drat. Ta ga prime, poj sta pa zaplesava, na konc gaj pa urguo po tleh. An cajt je k'r zaspau, poj jpa zakleu, pa šu dam.

Doma pa žena:

»Ja Jaka, as prnesu elektriko? Nč n' vid'm, 'db jo če kej buo. Ja, kva pa sploh to je?«

»Veš toj nekej tačga, k'r se n' da prjet, č' pa že zagrab's, te pa strese pa po tleh. Obriše. «

»Poj pa to glih tak k't ti, č's gvaut'n. Tačga hudiča pa p'r nas že namo mel, za po tleh metat mamu k'r tebe dost. Sej s'm vedu, d' šez 'no babo p'r hiš nau n'č dobrga.«

No, tkoj poj elektrika še mau počakava, pred'n je pršva če u Gorje.

Predvoliv'n cajt

Pa pridem dam, me pa čaka 'na pošta, pogledam kvaj to, me pogleda dol s popirja an ksiht pa 'n k'p molitvic.

No, tko sej to začevo že zdaunej prej pred'n b nej šle na volitve. Ja, te 'ldje mis'ljo, d' č' ujo ta p'tru p'r teb, d' majo več šanso d' bojo izvolen. Jas, kva pa č'majo 'ldje kratko pamet, pa poj voljo tiste, z' kere so šele učerej slišal?

Poj se pa spomn'm, kva use za 'ne oblube s'm že slišou pred us'm prejšn'm volitvam, pa kolk od teh pa u kaš'n mer so ble poj realizirane.

Poj pa tist vagane pa pretiravane, pa nategvane, pa kje toč'n vedu, d' ni res, paj še n'prej trdu, d' ma prou, sam popst't pa 'nkok'r ne.

Pa s'm se spomnu, d' so učas Bohinc mel prou lepe vole, kso bl' usak hiš u čast, sej po nih meva hiša svojo velavo. Ampak ta nejb'l pomemb'n je biu pa iguc. U bvazino iguca so z zvat'm zarisal not hiš'n znak. Tkoj biu vou tist, kjer predstaulou hišo č'z ceu let.

U jesen, kje buo konc paše po pvaninah, so pa krave ukranclal pa mel ta prau cirkus, kso j'h prpelal dol u dolino. Tko so mel s kravam cirkus sam enkrat na let z volmi pa skoz ceu let.

No tak cirkus dons ma zgleda svoje predhodnike že u dav'n zgodovin pa ne sam u Bohin. T'm je biu sam nejb'l poznan, mel so ga pa tud drgot. No vidte, zdej ga mamu pa na usake tok cajta k'r pa ceu dežel z lepo ukranclan'm vol'm pa kravam.

Signali

Ko so se ljudje zavedali svoje odvisnosti od letnih časov in povezave teh s soncem in luno so si začeli iskati tudi povezave med stanjem teh v naravi in jih začeli predstavljati tudi s pomočjo raznih podob, rezbarij, gradenj, itd.

Tako danes ugotavljajo ozke povezave med ozvezdji in podobami in rezbarijami v Lascauxu, starimi okoli 16000 let, med okroglimi, s koli zaprtimi prostori, ki imajo vrata postavljena tako, da se točno ujemajo z najbolj značilnimi letnimi časi (solstituciji, najdaljši in najkrajši dan v letu - starimi okoli 7000 let) in končno med upodobitvami na plošči iz Nebre s podobno vsebino, stari okoli 4000 let. Ja, vse to so koledarji.

Človek se je zavedal pomembnosti raznih »smeri«, vidikov, in njih pomembnosti v vsakdanjem življenju. Znal je določiti točno smeri svojih potovanj, potovanj nebesnih teles, ter to uporabljati v vsakdanjem življenju.

Pri določevanju teh smeri se je zavedal pomena svetlobe, svetlobnih žarkov in znal to povezati z naravnimi dogodki in njegove odvisnosti od teh dogodkov.

Zavedal se je pa tudi pomena svetlobe in z njo povezane toplote in ognja. Šele obvladovanje ognja mu je omogočalo tudi naselitev bolj mrzlih predelov na zemlji, pripravo hrane tako, da je postala energijsko bolj izdatna (za prebavljanje surovega mesa je potrebno veliko

energije, ki bi bila drugače lahko na razpolago za druge življensko pomembne funkcije, npr. lov).

Najprej se razvije obveščanje v obliki prezentnosti, češ tu sem. Obveščanje o tem, da smo nekam prispeli utegne biti zelo pomembno že v lovski družbi in sklicevanje večjih skupin, potrebnih za lov na velike živali.

Z razvojem plovbe pa se razvije tudi pomorska signalizacija, pomembna posebej potem, ko se ladje podajo na odprto morje in morajo pluti tudi ponoči. Nastanejo svetilniki, poznana sta predvsem dva: Pharos v Aleksandriji in Kolos na Rodosu, prvi pomemben za nadaljnji razvoj svetilnikov, drugi veliko bolj skrivnosen in legendaren, pa v resnici toliko manj pomemben.¹

¹ Prvo zgodovinsko sporočilo, ki naravnost omenja svetlobno signalizacijo, nam posreduje Ahil v svojem Agamemnonu, ko sporoči zmago o uničenju Troje, ko je poslal sporočilo na Argos s pomočjo svetlobnih signalov (uničenje Troje pa sodi v -12. stol). Pri tem navaja celo vmesne postaje: Ida (Troja), gora Atos na otoku Lemnos, straža Makistos na otoku Evbeja, gora Arahneon pri Mikenah do stražarja na strehi Agamemnove palače.

V -12. stol. je svetlobna signalizacija, oz. signalizacija z ognjem že polno razvita. Že tedaj obstajajo stražarska mesta (Straže) in sistem dogovorjenih kodificiranih signalov, ki omogočajo prenos sporočil.

Tako postanejo svetlobni signali zelo pomembni pri medsebojnem povezovanju na velike daljave.

Take signalizacije so imele različne namene, povezane z verovanji in vladanjem. Pojavijo se nekoliko kasneje kot pisni znaki, njih nastanek verjetno prav omogočijo sistemi pisav, ki omogočajo sporočanje in hranjenje sporočil na različnih nosilcih sporočil (glina, kamen, kost, les, ...). Sprva nastopa prenašanje ustnih sporočil, nato na fizičnih nosilcih («pisma»), nato nekodificirani prenosi z vidom na večje daljave, in končno kodificirani prenosi.

Pri vsem tem pa se izkaže, da imajo pri kodifikaciji sporočil in njih prenosu pomembno vlogo religiozne, vladajoče, vojaške in trgovske strukture (mnogokrat združene kar v istih osebah).

Nesreča je samo to, da taka signalizacija pušča za seboj zelo malo ostankov in še ti so potem vezani na

Signalizacija z baklami je bila razvita tako pri Grkih kot pri Perzijcih. Tako nam sporočata Aristoteles in Herodot (-4.stol.), da so lahko Perzijci za časa njihovega vpada v Grčijo (-5. stol.) bili sposobni s pomočjo bakel prenesti kakršno koli sporočilo.

Vir: Ludwig Alexander Veitmeyer; Leuchtfuer und Leuchtapparate

http://books.google.si/books?id=7fXtHSxARzcC&pg=PA9&lpg=PA9&dq=%22feuerturm+geschichte+alexandria%22&source=bl&ots=pShVohyGTH&sig=kencNWm_x0AAW-A3t1kwnCVszEM&hl=sl&ei=auAyToy9CYntOfzR7PwL&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CCIQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false

neko drugo dejavnost, ki omogoča hranjenje na fizičnih nosilcih.

Tako pušča stara vera za seboj samo neke znake (npr. ledinska imena, religiozne predmete (povezava z rojstvom in smrtjo, religioznimi obredi, ..), orožje in slično, dočim je na ostankih vsakdanjega življenja, povezanih npr. z gospodarjenjem, komaj najti kakšne ostanke.

Ta sporočila so bila vezana predvsem na pomembne dogodke, ki so vplivali naprej na druge dogodke oz. odločitve, zato so bila sama kot taka zelo pomembna. Ti sistemi signalizacije so bili večinoma v rokah religiozних struktur, ki so bile edine sposobne take sisteme razvijati in vzdrževati, seveda so jih pa podpirale in koristile tudi druge strukture.

Seveda pa nekega kurjenja ognjev in veseljačenja ob določenih letnih časih ne moremo zamenjati s takim kodificiranim sistemom sporočanja. Tako sporočilo o upadu Turkov in s tem določenimi kresovi na točno določenih mestih in spremljajočim pokanjem z možnarji ne moremo imeti za kodificirano sporočilo, saj je že sam dogodek vse povedal. Bil je samo opozorilni znak, vse drugo se je sporočalo s sli. Torej je tak sistem koncem srednjega veka bil nižje razvit kot pa Kserksesovi sistemi z baklami, ti pa ravno tako še zdaleč ne dosegajo današnjih sistemov (radio, TV, telegraf, telefon, ...)

Tako signalni sistemi povezani s staro vero dejansko ne presegajo tistih v turških časih, saj so javljali pred-

vsem nastop določenih časov po dokaj obsežnem teritoriju in upade sovražnikov, da so se ljudje lahko umaknili v bolj varne kraje (zatočišča).

Povsem nekaj drugega pa so »žarki«. Stari svečeniki so opazovali nebo in nebesne pojave, določali njih medsebojne povezave in odkrili »astronomijo« in njeno ozko povezanost z »geometrijo«. Ali je bilo tisto, kar so odkrili »astronomija« ali »astrologija«? Nekaj, kar je med seboj ozko povezano, dostikrat ista stvar, gledana z različnih stališč, je ob svojem nastanku zelo težko ločiti, dostikrat nam to uspe šele po daljšem času razvoja.

K'r zajebavaj se, boš že staknu 'ngam, kte bo nataknu!

»Če hočeš zadeti cilj, moraš imeti koordinate!«

»To velja samo za kanonirje, politiki zadanejo svojo meglo tudi brez njih.«

Ostanki železarstva

Na Brdih so bili »štirje Brjanski kralji«: Ažman, Pož'nk, Šp'n in Dešman, ki so imeli svoje planine. Spodaj v Voščah ob nekdanji fužini (plavžu in kladivu) so še v času FK štiri parcelice, sestavni del fužine. Sodi se, da je tod imela vsaka kmetija, »deležnik« na peči sv. Heme svoje skladišče za oglje in rudo (kolpern). Ta ureditev naj bi bila začetek poznejših »deležnikov« na gorenjskih fužinah.

Podobno so na Kupljeniku na Kovačevcu samo tri parcelice, prvotno so to ali rovti ali skladišča, podobno kot v Voščah.

Razlika je v številu 3 pri nožno gnanih mehovich proti 4 pri vodno gnanih mehovich, pri katerih je potrebna dodatna oseba, ki mora skrbeti za vodne naprave.

Stari Grki so poznali 4 elemente: ogenj, zemljo, vodo in veter (zrak).

Ali ima to kakšno povezavo s skrbjo za oglje (ogenj), zemljo (rudo), veter (mehovi, vetrila, ...) in vodne naprave, ali ni delitev identična?

Pri talilni peči je torej vsak od udeležencev zadolžen za en »element«.

Kovinarstvo rodi navzven državo in visoko družbeno hierarhijo, na znotraj pa specializacijo.

Ali obstaja povezava med posameznimi deležniki – specialisti in hišnimi imeni? Poskusimo:

Brda:

Ažman, Pož'nk, Šp'n in Dešman,

Ažman je Essemann = tisti, ki skrbi za zakladanje,

Pož'nk = po eni razlagi tisti, ki vodi zahvalni obred po opravljeni sezoni taljenja, torej tisti, ki vodi topljenje (torej ogenj).

Špan = župan nobene funkcije v taljenju.

Deš(ž)man = gospodov sluga, pooblaščenec, tudi nobene funkcije v taljenju.

Prva dva sta torej posledica specializacije, druga dva pa posledica zunanjega razvoja (države).

Pritegnimo še hišna imena iz Vošč:

Sušnik, Bošte, Jurček, Udamouc (vodomec, ima torej opraviti z vodo.

Dokler se izvaja gozdno železarstvo, se to izvaja z Brd, ko pa se preide na vodne pogone pa iz Vošč, kjer nastane zato posebna naselbina. Tako ostaneta direktno povezana z železarstvom lahko le Ažman in Pož'nk, Špan in Dežman pa se iz direktnega železarstva izločita in nastaneta verjetno šele v zadnji dobi – torej nove dodatne funkcije. Lahko pa opravljata tudi direktne železarske funkcije, samo njih imena so vezana na druge funkcije.

sōha in sóha -e ž (ó; ó)

1. knjiž. kip: marmorna soha; soha slavnega pesnika; stati nepremično kot soha
2. teh. navpičen podporni, oporni tram, kol: podpreti strop s sohami; ograja z betonskimi sohami; soha vrtnih vrat ♦ grad. pokončni tram strešnega povezja
3. navt. zgornji drog pri trapezoidnem jadru, gibljivo pri-trjen na jambor: privezati jadro na soho / nakladal-na soha na jamboru ali posebnem stebri, ki se uporablja za natovarjanje in raztovarjanje tovora = *sošnik*

Soha = kip nekega božanstva stare vere.

Soš'nk = prečni tram na jadrnica, tudi na Blejskem jezeru še v 19. stol. – spodnja slika, kjer so ga uporabljali za sušenje ribiških mrež.

Bilder aus Kärnten: Veldes. Nach einer Zeichnung von Joh. Smutny.

Sošnik = gabela pri latinski takalaži, drugače zgornji prečni drog na pravokotnih jadrnih večjih klasičnih jadrnic. SSKJ ga napačno imenuje soha. Soha na jadrnici je tudi izrezljan kljun.

Sušnikova hiša v Voščah stoji na pomolu, ki zgloda od spodaj kot prečka. Verjetno naj bi beseda Sušnik pomenila v starih časih kar dvoje: moža, ki se ukvarja z ognjem, t.j. pri železarski peči s »kapelico« in spodnjim delom peči (vpihavanje zraka, izpuščanje žlindre,...). To naj bi bilo identično kot pa železar v Bohinju, ki je bil pri Zoisovih fužinah odgovoren za lesene dele in vodne naprave. Ob njem je bil Čop (Šop)², ki ga pripelje Zois z (jeseniških) Routov v svoje bohinjske fužine kot glavnega železarja. Ta je »prižigal peči« še po starih običajih s »svetim ognjem« in z žebranjem. Je torej sveti mož topljenja železa, ki skrbi za povezavo z onostranstvom in »starimi«, ki naj bi usmerjali proces topljenja in zagotavljali uspešnost topljenja.

Bukovski Rožič je imel palico z gamsovimi rogovi. To naj bi bil znak mladega boga – Božiča - kako se je imenoval, se ne ve, literatura ga imenuje Svarožič, iste

² Šop, Šopka je pa strehaštalca, ki je p, odedovana na osnovi božje roke petih prstov. To imajo Rožiči in Božiči za svoj znak. To je znak »mladega boga«. – [Joža Čop, Brod]

karakteristike (rog, falus) pa je imel tudi Belin, Svarog, Svantevit ... Ta je prinesel ob spremembi leta »novo luč«.

Oseba, ki je topila na spodnji strani peči železo, upihavala zrak, odstranjevala žlindro se je imenovala:

Sušnik, (Nomenj, Vošče)

Plajer, (Vošče, Bodešče)

Žlinder – Žnidar, (Bodešče, Planina pod Golico.....)

Rožič (Stara Fužina, Savica (Brod), Kupljenik?)

Primašč - Primus inter pares – t.j. tudi župan – špan (Kupljenik)

Oseba, ki je stregla peč pri ješi na zgornji (dimni) strani peči je zalagala peč z ogljem in rudo ter skrbela za sušenje ter redukcijo rude (skrbela za kakovost dima) pa:

Oblak,

Ažman (Aesmann, Essemann)

Obe ti dve osebi se pojavita takrat, ko se peč začne zalagati – dodajati oglje in rudo potem ko topljenje že poteka – 5-8 krat na eno topitev. Prvotno se je peč samo napolnilo in to količino polnitve zreduciralo in stopilo – do vključno z rimskimi časi. Na Koroškem se že v 10. stol. pojavijo tako železarjenje, mi pa ocenjujemo, da se pri nas ni pred tem časom in da je bil tak način delovanja prinesen k nam z gozdnimi pečmi sv. Heme.

S prenosom tehnologije se pojavijo tudi nemška imena (Ažman, Plajer) in se pomešajo s prejšnjimi staroselskimi (Primašč, Oblak, Sušnik, Rožič). Pri tem lahko ugotovimo, da nastopa hišno ime Sušnik v Nomenju (Sušenšč) in Voščah, povsod tam, kjer so bile peči sv. Heme na vodni pogon in ime Rožič na Kupljenku in na Savici, kjer naj bi bile vetrne peči. Omeniti je seveda tudi potrebno, da naj bi bil Rožič in Sušnik »sveti mož«, prvi pri pastirstvu (živinorejji), drugi pri železarstvu.

Vsi ti imajo hiše na koncu ali izven vasi, tako kot cerkev. Kovači naj bi bili zaradi nevarnosti ognja izven vasi, da nebi vas pogorela. Podobno velja tudi za Goričko, vaško sveto mesto, kjer se je kurilo ogenj.

Na Jelovici nastopa Kupljensko področje (skupaj s Selom in Spodnjimi Bodeščami (Na pečeh)) na sredini med Lipniškim in Nomenjskim področjem, Zato se opažajo tudi medsebojni vplivi. Vsa ta področja so imela v začetku svojo surovinsko bazo na Jelovici. Kdaj so se začela med seboj razlikovati, ni znano. Opažamo pa, da so že na začetku fevdalizma med njimi razlike. Kako so okoli l. 1000 bila razporejena (ločena) okoli sedanje kupljenke planine, je mogoče slutiti, saj so verjetno tod najmanjše spremembe. Na zahodu se nato tod vrine ribensko (+Zg. Bodešče in Koritno), na vzhodu pa dražgoško in soriško ter nemškoroutarsko področje, ki se vedno bolj širijo in odzemajo ozemlja prvotnejšim naselitvam.

Rovti v Mošenacu (pripoved Jože Loncnar – Pišk)			
Rovt	Vulgo	priimek	parc.št.
Dobravčev rovt - Dobrave		Sušnik	638
Piškov rovt	Pišk	Loncnar	639
Stenčarjev rovt	Stenčar	Žmitek	636
Suš'nščev rovt	Sušnik	Sušnik (Urbanec)	633
Meševčev rovt	Meševc	Stare	
Jamrov rovt	Jam'r	Zupan	
Ažmanov rovt	Ažman	Ažman	

<i>Element</i>	<i>Nomenj</i>	<i>Brda</i>	<i>Vošče</i>
<i>Ogenj</i>	<i>Suš'nšč</i>	<i>Pož'nk??</i>	<i>Sušnik</i>
<i>Veter</i>	"	" ??	?
<i>Zemlja</i>	?	<i>Ažman</i>	<i>Bošte - oglje - ruda?</i>
<i>Voda</i>	<i>Pišk</i>	—	<i>Udamouc</i>

Večine sedanjih imen ne moremo več razvrstiti po tem ključu, pa še za večino ostalih ne moremo to narediti zanesljivo. Razvrščanje je potekalo v novem veku očitno drugače.

Poskusimo na drug način.

V Nomenju je med obema vojnama obstajalo v Mošenacu 7 rovtov, od tega so danes še 4. Največji rovt je Piškov, nato Urbančev.

Meševčev, Jamrov in Ažmanov so ozki routi med Savo in stenami Mesnouca, ki jih že v FK odnaša Sava. Očitno so bili že vedno ogroženi. Danes jih ni več, saj jih je Sava popolnoma odnesla oz. nanosila tam prod.

Imamo torej 7 rovtov, a samo 4 železarske funkcije okoli peči sv. Heme. V Nomenju pa so tedaj 4 blejske

grajske (l. 1253), 5 blejskih proštjskih kmetij (.1330) in dve radovljiški kmetiji (l. 1498 Jurij Deprantz, Lamprecht, Starger). Očitno pride za časa peči sv. Heme v poštev samo 9 blejskih kmetij, saj se radovljiške pojavijo šele pozneje.

Ostanki peči in žlinder so bili najdeni na današnjem Sušnikovem rovtu. Na tem rovtu je še v FK l. 1826 poleg samega rovtu še majhen del (struga potoka Mošenacarice) nerazdeljen kot srenjska zemlja, l. 1868 pa je ta del razdeljen na 4 dele.

Ta položaj potrjuje, da so bili pri železarstvu udeleženi samo 4 kmetje. To pa da slutiti, da je potrebno podatke v urbarjih razumeti drugače, da so bile v Nomenju v začetku res samo 4 kmetije in dodatna kmetija iz katere je blejska proštija upravljala svojo bohinjsko posest (Boltar), ki pa v železarstvu ni bila udeležena). Omenjene kmetije so oddajale svoje dajatve tako blejski graščini (census), proštiji (dajatve v naravi) in sodne dajatve ter desetine. Ni pa znano, kako je bilo v obdobju pred l. 1350 s tlako.

Nomenj: današnji rovti v Mešenacu:

Dobravc (Sušnik) 638

Pišk (Loncnar) 639

Stenčar (Žmitek) 636

Sušnik (Sušnik, Urbanc) 633

Ti rovti so na desnem bregu Save Bohinjke nizvodno pod skalo (Pungert 621.5 m), ki utesni tod dolino.

Mešenac = Mošenac — Mošnje se piše Mossnach (1498), Moshenac(h)

(Današnji skalnati hrib v TTN imenovan Pungrat se imenuje v FK še pravilno Klukouc, pred njim v smeri Nomnja je pa v ravnini Pungert, tedaj še pravilno umeščen. Mogoče je tedaj tam še tudi raslo sadno drevje, nikakor pa ni moglo na skalnatem vrhu, kamor je ime umeščeno danes.)

Sušnik je utegnil biti tisti, ki je ves proces topljenja vodil, usmerjal in se na koncu zahvalil bogovom za uspešno taljenje, pozneje je bil žagar, mlinar itd. V 12.-14. stol. je utegnil biti to Plajer (šmelcar). Tega najdemo tudi na najbolj izpostavljenem mestu nad Voščami (Jurčkov, prej Plajerjou rovt).

Meševc je utegnil imeti opravke z mehovi, ime utegne izvirati tudi od Miha, ali pa od svetega moža stare vere, ki je opravljal zahvalne molitve po končanem topljenju,

...

Kdo so bili tisti 4 nomenjski kmetje iz proštijskega urbarja?.

Sušnik tisti, ki piha ;, ogenj, žlindra, sveti les = Lesar, Štangl, sveti ogenj;

Ažman tisti, ki zalaga peč – rude, oglje,

Pišk, tisti, ki se ukvarja z vodo, vodne naprave,
 Meševc mehovi? Veter, ali od Miha ali od mašnika,
 njegov priimek Stare nakazuje svečenika (mašnika)
 Mešišnek ?=? Meševc

Stenčar?? priimek Žmitek (kovačič) ali priseljen po
 ukinitvi peči, ali pa napačna domneva, da v Mešenacu
 ni bilo ob peči sv. Heme tudi kovačije. Ostanki v Meše-
 nacu bi se lahko razlagali tudi tako, da se je tam tudi
 kovalo, torej, da je bila tam že tudi fužina) [A100,s.223]

Jam'r Jamar rudar ruda zemlja, njegov hišni
 znak je

Gozdne peči rabijo 3 ljudi, vodnognane peči sv. Heme
 pa 4:

1. skrbi za vse, je »lastnik« zemljišča, se obrača k bogu
 je sveti človek – kovač, zažge peč in jo ugasne – skrbi
 za ogenj, veter, žlindro, volka – je torej mož ognja, nje-
 gov hišni znak je

2. skrbi za zakladanje (oglje in ruda, ješa, Ažman,
 Oblak)

3. skrbi za vodo, mehove, /je cimperman, lesene vod-
 ne naprave, korita, vodna kolesa, itd.) Je mož vode,
 njegov hišni znak je

4. transportira vse k peči (oglje, ruda) in poganja tudi mehove kot pomočnik (1).

Po rangi so: 1, 3, 2, 4.

1. sušnik (sošnik), plajar, šmelcar,

2. ažman, oblak

3. pišk

4. furman, tovornik ?

V resnici pa:

- Sušnikov rout - peč sv. Heme. Sušnik doma žagar, mlinar- naslednik šmelcarja plajarja,

- Stenčarjev (Žmitek) rout, na njem mogoče »kvadvo«, doma ??????

- Piškov rout - gradi peč, vodne naprave, je kamnar, lesar, kovinar ?????, doma mizar, naslednik cimpermana.

- Dobravčev rout – doma ??????

Na Stenčarjevem routu je opaziti ostanke, ki bi jih bilo mogoče pripisati kovačiji (bajer, ježa) kar pa je mogoče tudi povezovati s njegovim pisanjem (Žmitek). Po sedanjem proučevanju naj v Mošenacu še nebi bilo kovačije pač pa pozneje v vasi in na lokaciji Sv. Heme.

V Mošenacu naj bi bila glede na tehnološke funkcije naslednja hišna znamenja:

- sušnik (sošnik), plajar, šmelcar, ali

- ažman, oblak, loncnar ali

- pišk

III

ali

ali

- kovač

?

ali

ali

 ogenj, Rožič, G(xx) voda, H(ydra)

Sušnik je torej tisti, ki je prvotni topilec. ;

Pišk pa je tudi ažman, oblak, loncnar ;

Z vodo in vodnimi napravami se je moral ukvarjati nekdo drug, mogoče kovač, ki ima tudi vse specialnosti.

Kovač je torej mož ognja, vode, rokodelec in svetnik (Rožič)

Vidimo, da s hišnimi znaki pokrijemo samo dva specialista, sušnika in ažmana in da se potem iz ažmana razvije naprej oseba, ki se ukvarja z vodo in kovač.

Vidimo, da so znaki veliko starejši, prilagojeni neki drugi tehnologiji in pozneje prenešeni na tehnologijo peči sv. Heme. Vidimo tudi, da je razdelitev prejšnje enotne srenjske zemlje in z njo povezane železarske dejavnosti potekala veliko pozneje, kot pa je tod prenehala železarska dejavnost. Ob delitvi je tod že 8 routov, ko ša je železarska dejavnost ponehala, je bila tod umeščena železarska dejavnost 4 kmetij.

Razlika med Mošenacem in Voščami je v tem, da se v Voščah proces potegne naprej v kovanje. Volkovi se po končanem topljenju prekujejo. Vendar ali se najprej vse stopi in nato v drugi fazi vse prekuje? To ni jasno. Ostanki nam to nedvomno ne povedo, čeprav je to najbolj verjetno, saj se je druga faza lahko prenesla tudi kam drugam (menjava volkov, oddaja za dajatve, prodaja na Primorsko, itd.).

Tako se je lahko cela posadka peči preselila nato na repača in tam dokončevala delo (ponovno segrevanje volkov, (delov volkov) (1 oseba), kovanje na repaču (2 osebi), skrb za vodne naprave (1 oseba).

Vendar dodatna imena v Kolnici v drugem radovljiškem urbarju govore o tem, da je bila v kovačnici druga posadka. Vendar to je že potem, ko je preneseno celotno železarjenje iz Vošč na bolj vodnato Lipnico. Torej so vsi podatki nereprezentativni.

Drobtinice

Pisave:

Karel Veliki postavi osnovo za pisanje pod geslom, da ne pišemo za sebe, temveč da morajo vsi prebrati kar je napisano. To povzroči rojstvo karolinške minuskule, enotne, čitljive, lepe, uporabne, ekonomične pisave. Pisarji se učijo v šolah, kjer jih poučujejo strokovnjaki.

Srednjeveški dokumenti po l. 1100 pa vedno bolj nečitljivi. Današnji zdravniki pa sami za seboj ne znajo prebrati, kar so napisali. Torej še sebi niso nič sporočili, ohranili.

Brlice:

Staroselci so delali v strugah rek brejšča tako, da so na primernih mestih, kjer je bila voda plitva, naredili otoke, tako da so v strugo zabili kole in jih prepletli z protjem. Ko je reka ob visokih vodah narasla, je začela zasipati ograjeno površino, nastal je otok, imenovan brlica. Struga se je na obeh straneh otoka širila in postajala vedno bolj plitva, tako, da jo je bilo mogoče prebresti. Tako so nastajala tipična brejšča. Kje bi jih lahko odkrili, saj so se verjetno ohranila do danes? Mogoče pa je tudi, da se je tak način izdelave brejšč ohranil še bistveno dlje v današnje čase, samo, da tega ne vemo.

Take otoke moramo iskati predvsem na starih poteh, ki so bile pešpoti in tovorniške poti.

Pod Mačkoucem otok v Savi – prehod na poti Selo - B. Bela.

Pod Mlinom otok v Savi – brlica – prehod na poti Kupljenik – Mlino in Selo - B. Bela.

Log pod Selom, danes otok že izginil ker so naredili most.

Pod Ribnom, isto

V Bodeščah Pod Pečmi, isto

Pod Bodeščami v smeri proti Selcam je bila nekoč brv. Potem so zgradili jez za Cajhovo žago (že pred 1780) in pozneje spet brv skoraj na istem mestu kot prej. To brv (in druge prehode iz vzhodne strani Bodešč) je varovala Straža (ledinsko ime na Bodeški strani). Tod je pred nastankom jezu utegnila biti brlica).

Pod Radovljico nekoliko nad današnjim Pižovem mostom – isto

Pod Radovljico pred tunelom pred Komurauščami otok v Savi prehod na poti Selo (nad tunelom) proti Lipnici

V Globokem - isto

Ali je bil tudi pod Šobcem, kjer je še danes otok in to na smeri Poljče – Bodešče?

Vsi prehodi prek rek so povezani s starimi potmi. Nekatere od teh so se ohranile do danes, nekatere pa so že zdavnaj izginile.

Vzroki za izginevanje poti so dokaj različni:

Velike naravne katastrofe (potresi, povodnji, klimatske spremembe) so tako spremenile teren, da so postale nekatere nesmiselne, saj so bile povezane z velikimi deli.

Velike vojne in bolezni (kuge, kolere, ...) so močno izkrčile prebivalstvo. Tako so velike poplave predstavljale struge, saj vemo, da so nekoč potekale te drugače, tudi nekaj kilometrov proč od današnjih (npr. Drava v Rožu, Sava pod Selom pri Bledu – nekaj sto metrov, ...)

Taka velika naravna katastrofa je bila v 6. stoletju ob koncu starega veka in začetkom srednjega veka. Vendar so morale biti take katastrofe že tudi prej, samo o njih ni nikakršnih pisnih sporočil, morajo pa obstajati ostanki takih katastrof v naravi (ki pa jih večinoma ni mogoče časovno opredeliti).

Tako je pot iz Begunj prek Lesc v Bodešče in naprej na Talež in Papež... izgubila očitno svoj pomen že v 6. stol. s propadom Lesc kot komunikacijskim središčem Dežele. Zamenjala jo je pot prek Kupljenika – Sela – Smokuča na Zelenico.

Bodešče

Zvonec vodilne kobile tovornikov je imel isti pomen kakor navček, ker je ta zvonil že takrat, ko so tovorili rajne čez hribe v Volče. Tam je bila tovorna postaja, zato je sedaj v Volčah sveti Lenart, ki je prepasan z verigo nasledil božansko Lúpo ali Volkuljo, ki je tudi prapasana z verigo. Blizu nekje mora biti še obračalnik (»beksel«) ali preplet nekdanjih svetih poti, linij in žarkov Vesolja, to je Neba in Podzemlja, katerega znak je »Andrejev križ«. Ime Plét, Pleterje, Pletenica in podobna imena, kakor tudi stare cerkve tega svetnika lahko podobno arheologom pomagajo pri ugotavljanju arheoloških krajev. Za Volče navajajo zgodovinarji Svetega Daniela. Ta[J. Čop]

Z usihanjem poti prek Bodešč (na Pečeh, Spodnje Bodešče) izgublja svoj pomen tudi cerkev. Kdaj nastane bodeška cerkev oz. njen predhodnik pogansko svetišče, posvečeno ??????. Nekdanje križišče poti z Jelovice proti Begunjam s potmi z Bleda proti vzhodu (Radovljica, Lipniška dolina), izgublja svoj pomen in obiskanost. Pojavi se novo naselje Zgornje Bodešče, ki postane predvsem kmečko naselje. Prejšnja navezanost na Jelovico in tamkjašnje železarjenje se ohranja več ali manj samo v kmečkem obsegu (paša, routi, deloma oglarjenje, ...).

Bohinj je bil interesanten za prehod Alp vsaj že v bronasti dobi o čemer pričajo najdbe v bohinjskih gorah. Ne samo to, interesanten je bil tudi za pastirje in iskal ter nabiralce kovin. Te dejavnosti so pa ljudi vezale na Padsko nižino, kjer so preživel zimo.

http://sl.wikisource.org/wiki/Beneška_Slovenija/Zgodovinski_del.

Za čuda, te iste dejavnosti so trajale vse do danes. Pozimi se pase v nižinah, poletna paša pa po bližnjih

hribih. Ljudje so s svojo živino silili najprej v porečja rek, ki se izlivajo v Jadran, pozneje pa se prek mejnih gora (Južne bohinjske gore, Škofjeloško hribovje) spuščajo tudi v zgornje Posavje.

Vse to se je dogajalo tako, da so sledili rutam, ki so bile ustvarjene že prej in se počasi vedno bolj oddaljevali od njih. Poti do Padske nižine postanejo vedno daljše, zimsko preseljevanje naporno, boji za najboljše pašnike vedno pogostejši, ..., zato se naselijo v podnožjih gora. To so ljudje s tipično živinorejsko in nabiralniško dejavnostjo, njim pa se pridružijo pozneje tudi iskalci kovin.

Vse te dejavnosti praktično nikoli ne zamrejo, nanje se pa dodajajo nove, mlajše.

Očitno je, da se tod nikoli ne dogajajo velike selitve in upadi vojska, da je pot sorazmerno varna, očitno zaradi svoje težavnosti pri prehodu skozi gorate predele.

Poznamo samo eno izjemo, ko so Langobardi vdrti skozi omenjeno področje (Gorenjska – Tolminsko – Podboneška cesta - Padska nižina), tem pa so sledili Slovani in vdrti tudi prek Ziljice in Predela v Posočje (Karni in Karniolci?)

Vse te povezave in dejavnosti prinašajo v naše kraje vedno nove kulturne in civilizacijske rešitve iz sosednjih krajev, ki pa se mešajo z vplivi, ki prihajajo ob Savi navzgor. Odmaknjeni Bohinj je vedno bolj navezan na

Primorsko kot na Posavje in Koroško. Tako se uveljavi kovinarstvo s svojimi tehnologijami - Karnska peč, peči sv. Heme (Šemine), Breščanske peči, itd.

Ta vpliv se zamenja takrat, ko se ravninski predeli Alpskega prostora v 10. stol. (predvsem severni) prena-polnijo s prebivalci in se na drugi strani začnejo iz-boljševati klimatizacijski pogoji (dvig temperature).

Tedaj se začnejo naseljevati na pobočjih gora in tam kmetovati. Tedaj nastanejo predvsem na južni strani Alp gorske kmetije, ki imajo okoli svoje hiše vso zemljo. Tako tipične vasi več ni saj so te kmetije vezane na cerkve v dolini.

To izkoristijo tudi novi veliki tuji posestniki na Gorenjski in začnejo tisto, kar so delali v domačih krajih, tudi tukaj. Sprva izvedejo dopolnilno kolonizacijo nižin, nato pa še gorskih predelov.

Ti novi priseljenci prinesejo s seboj tudi novo tehnolo-gijo – peči sv. Heme.

Tem vlivom naredi konec mir po prvi svetovni vojni, ko se postavi državne (politične in gospodarske) meje na Južne bohinjske gore in Karavanke ter odreže Zgornjo Gorenjsko od zahodnih in severnih vplivov.

Stiki s Primorci in Korošci postajajo bolj aktivni šele v dobi, ko se priključi to področje Sloveniji in z njo Evropi.

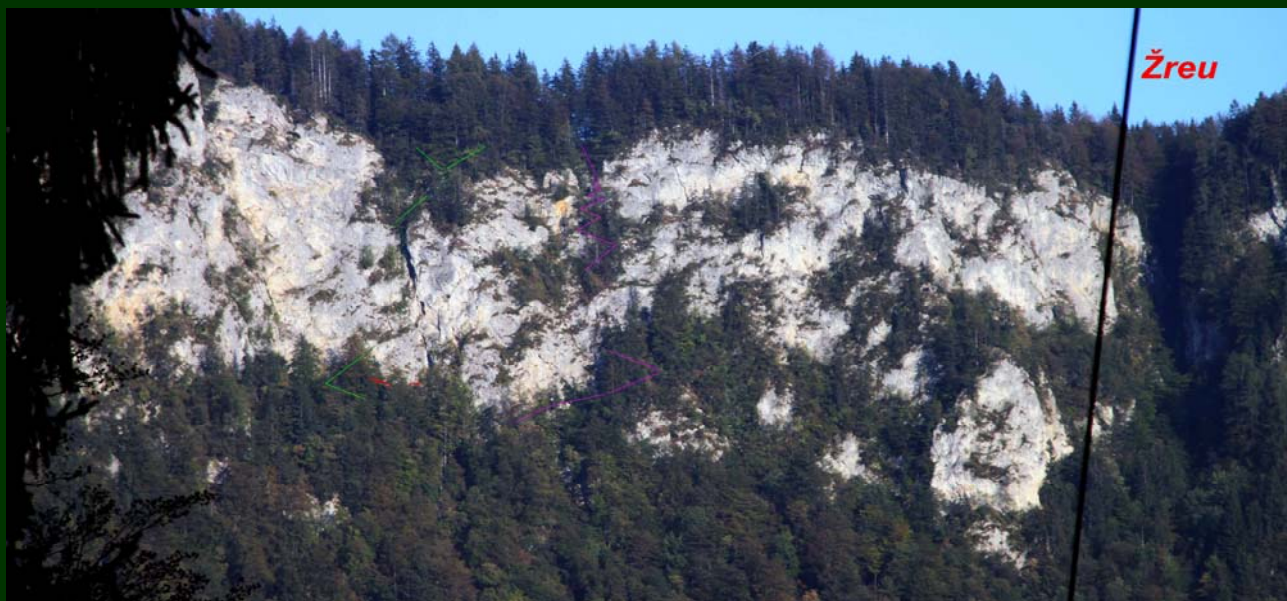
Da ostane kar precejšen del Slovencev za sedanjimi državnimi mejami, tam, kamor so jih priključili po prvi

svetovni vojni, je jasno, jasno pa je tudi, da smo ostali vsi v Evropi. Ta nas je začela združevati z obmejnimi projekti, od katerih pa imajo kmetje kaj malo, veliko več ima od njih birokracija.

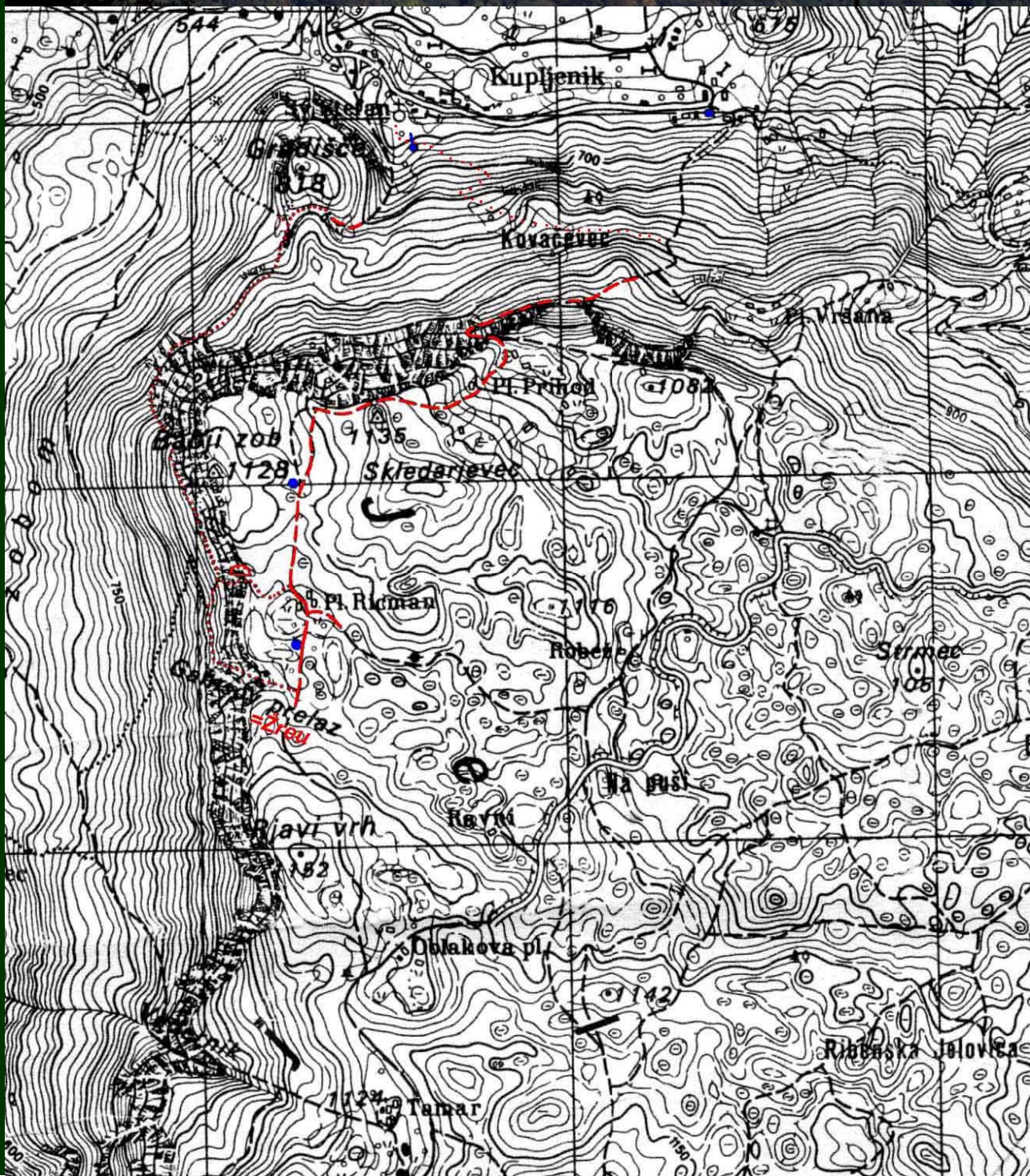

»Ja Mrkač, ponavad je tko, d' mrkač smrdi 'ldem, slišou 'sm pa že tud ta okol obrneno zadeušno, d' Mrkačo smrdijo 'n 'ldje, pred us'm tist, k o nih pošila okol nihou smrad.«

Žreū

IME RICMAN

Slovarji:

Ladin - deutsch

rei de informazion *Sf.* Informations**netz** ◇ **rete**
di informazione.

Gaelic-english

[reic] va. reic, sell

reic nm. sale, selling

[reiceadair] nm. pl.+ean, seller, vendor, salesman

[reultair] nm. pl.+ean, astronomer

[speuradair] nm. pl.+ean, astronomer

règh nm. pl.+rean, king

[règh-chathair] nf. -rach; pl. -raichean, throne

[righe] nm. pl.+an, the forearm

[rèoghail] a. royal, kingly

[rèoghalachd] nf.ind. royalty

[ris] prep. to, towards; see ri; precedes the art.

ris prep.pron. towards him : a chasan ris, his feet exposed : leig ris e, **expose it**, discover it, lay it open

rès for : **rithis**, a rithis, again

[rithe] prep.pron. towards her

[rithis] again. See rès

Izgovorjava : pisava : pomen

I : E

C : K : X

CICERO, KIKERO, ČIČERO

REC REX CS

RIJKSMUSEUM = KRALJEVI MUZEJ (Amsterdam)

REICH DEUTSCHES REICH TUDI BOGAT

Ricman = DRŽAVNI MOŽ, MOŽ, KI PREDSTAVLJA DRŽAVO? Kralja

Rexman = kraljevi mož

Poti so bile kraljeve, na njih pa nekdo, ki jih je čuval in vzdrževal, nekdo, ki je čuval poti in potnike.

Katerega kralja? Ilirskega, keltskega, rimskega, frankovskega, ...? Kakšna je povezava med kraljem in patriarhatom?

Ime Ricman se na Gorenjskem pojavlja vsaj še enkrat, tudi v zvezi s podobnimi imeni kot na Jelovici:

Baba, Oblak, Ricman

<http://yiyi7815.ednevnik.si/?w=odsrecadosrea&thisy=2010&thism=8&thisd=10>

Načrt je bil, da gremo [s Pustega vrha na Planino in potem v Butajново in spet nazaj v Pusti vrh](#). Spustimo se proti Polžu. Rika, **Ricman**, Zamejsk maln. (V Geopediji piše le: Pri mlinu!) *(Vse skupaj v okolici Horjula)*

Kakšna so imenska okolja na tem mestu?

Kako bi temu rekli:

Beneški Slovenci

Rezijci

Ljudje ob Tilmentu

Furlani

Ladinci, Retijci

Kaj bi to pri njih pomenilo?

Ali obstaja na njih področju kak Ricman?

Kako bi oni to pisali (Ritzman, Rizmann, Rismann

Kaj pa Resman, Ritman, Retman, Rietman, ..?

Vse samo priimki!!!

Ricman je hišno ime kmetije Butajnova 42 v bližini Horjula, ki se nahaja tik pod žlebom, ki pelje navzdol s hriba v ozadju kmetije. (telefonska pozivedba pri hiši številka 43 (Sečnik, gospa stara 80 let)

Ritz Meaning: dweller at, or near a clift, fissure or pass. Prebivalec na ali blizu skale, razpoke ali prehoda

Ritzman Meaning: the dark-skinned Moor. Temno odstranjeno močvirje

NAPAČNO, > PRAVILNO: Ritz = clift, fissure or pass; **Ritzman** = dweller at, or near a clift, fissure or pass.

There is an Arabic word 'Rizman', meaning a set of goods that had been adopted in almost all Western languages, with slight variations in the sense of a ream of paper (English: ream). This also shows the origin Arabic that business in the West. (22)

Ricman is a **English** boy name. The meaning of the name is 'powerful'.

Richman, Rickman, Ricman

1. Jamo pod Babjim zobom naj bi odkrili šele pred kakimi dvema stoletji, tako govore današnji speleologi. Jamo odkriti = jamo odpreti in ne jamo najti, NAJDENA JE BILA ŽE ZDAVNAJ PREJ, saj naj bi v njej našli keltske novce (KDAJ; KDO; VIR???) . Mogoče je bila do tedaj celo deloma zazidana – suhi zid. Ko so jo “odkrili”, so odstranili to zidovje, jo „odprli“. *Nesporazum z dialektom, kjer imajo poimenovanja drugačen pomen kot v knjižnem jeziku?* Jama je tik ob žlebu, na njego-

vem spodnjem koncu. Ta žleb nima nikakršnega imena.

2. Pot skozi sosednji žleb Žrelo obstaja že zdavnaj prej. Pot je bila vzdrževana do take mere, da je bilo mogoče tod gnati živino (kakšno: ovce ali govedo ali celo konje in v kakšnem času eno ali drugo?). Kdaj naj bi torej naredili prvič z lesenimi "mostovi" opremljen prehod. (Še pred 2. svetovno vojno naj bi tod gnali živino. Kdo, kateri Kupljenčani ali tisti iz Mešiša ali drugi iz Stagen.

Ritz(e) pomeni v nemščini ris (praska, raza), poč, reža, špranja, peč(skalo), kleč,

Od kod v angleščini izrazi Ritz, Ritzman, ki točno opisujejo stanje na kupljenskem Ricmanu oz. Babjem zobu? Očitno od Anglov in Sasov!

Na robu Ricmana je:

- prehod skozi "Žreu"

<http://surnames.meaning-of-names.com/ritz/>

There is an Arabic word 'Rizman', meaning a set of goods that had been adopted in almost all Western languages, with slight variations in the sense of a ream of paper (English: ream). This also shows the origin Arabic that business in the West. (22)

Ricman is a **English** boy name. The meaning of the name is `powerful`.
Richman, Rickman, Ricman

Arabski pomen za vrsto bogov, ki so jih posvojili zahodni jeziki z majhnimi razlikami v pomenu posameznih rim (pesmi). To kaže na trgovske povezave Arabcev z zahodom.
Kdaj pridejo Arabci v severni Jadran?

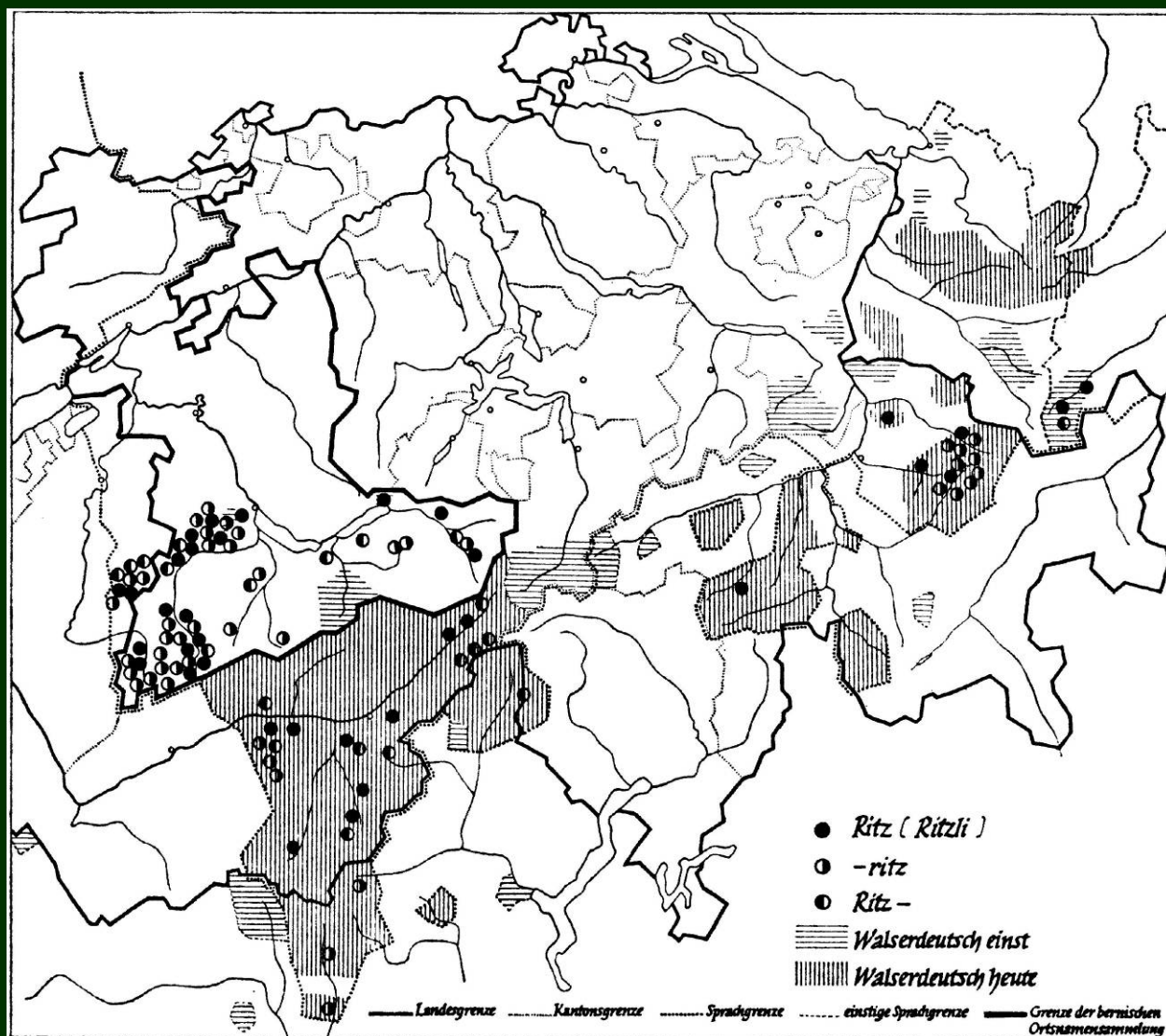
<http://www.jemmeritz-altmark.de/geschichte.html>

Die Silbe ritz soll im wendischen Sprachgebrauch Bach bedeuten.

http://www.ortsnamen.ch/Texte/Zinsli_Ortsnamen.pdf

Problematischer muß dagegen das Bild bleiben, das den bergschweizerdeutschen Ausdruck **Ritz** m.66 als Punkt in dieser deutschgeprägten späten Namensschicht darstellen Bünden, teilweise auch in der Innerschweiz verbreiteter typischer Berglerausdruck⁶³. Den ‚Bergkamm‘, die ‚Grathöhe‘ selber erfaßt man mit Wort und verfestigtem Namen nur in den westschweizerdeutschen Alpen und im östlichen Strahlungsbereich der Walsertäler. Ja in der Namensgebung scheint *Ho(h)liecht* nach unserer Streuungskarte (Abb. 8) eine dem Bergbereich von Rhonetal und Außensiedlungen eigene Bildung zu sein. Die *Ho(h)liecht*-Bergnamen finden sich – nur mit einem einzigen Beleg aus dem Berner Oberland – im Zermattetal (Randa, Zermatt), jenseits des Monterosa zwischen den Walsertorten Alagna und Gressoney (Alta Luce-Hochlicht, 17m), im Simplongebiet, im Goms (Ulrichen, möchte, welche mit der walserschen Siedlungsdurchdringung entstanden ist. Zweifellos ist *Ritz* in der Bedeutung eines ‚steilen, begrastn Bergabhangs‘ und besonders der ‚Furchen und grünen Grasbänder, die zwischen Felsen hinauf dem Bergkamm zulaufen‘ ein kennzeichnendes Wort jenes westschweizerdeutschen Volkstums, das diese Wanderbewegung trug. So häufen sich denn auch auf unserer heutigen Karte (Abb. 10) noch die *Ritz*-Benennungen für derartige begraste Hänge und Rinnen vor allem schon im westlichen Berner Oberland und im anschließenden Rhonegebiet. Die Belege in den Walsertorten hinter dem Monterosa und in Graubünden ausschließlich in den Walsertälern scheinen die gefaßte Deutung zu stützen. Nun reichen aber die *Ritz*-Namen im Osten weit über den walserschen-alemannischen Raum hinaus. So gibt es etwa ein *Oberritz* bei Windischmatrei im tirolischen Lienzbezirk, ferner z.B. die *Ritzenrieder Alpe* im Pitzthal, ja auch das Südtirol hat verschiedene *Ritz*-Orte aufzuweisen. Dazu kommen Namen wie *Ritze*, *Ritzejöchle*, *Ritzle* usw. sogar im südschwä

Abb.10

Man wird sich daran erinnern müssen, daß *Ritz* außer ‚Riß, Spalte‘ noch eine weitere Bedeutung haben kann, oder daß es vielleicht sogar ein anderes, ursprünglich verschiedenes Wort *Ritz* gibt, das im Osten eine der besten Futterpflanzen der Alpen (*plantago alpina*) bezeichnet und in allerlei Sprichwortgut erscheint. Von diesem konnten auch Namen für Alpenhänge, auf denen die Pflanze wächst und auf denen man das gute *Ritzheu* (Wildheu) gewinnt, entstanden sein⁶⁷. In Graubünden bischen Raum vor. ist die Pflanzenbezeichnung *Ritz* in der Rede des Volkes lebendig geblieben und vielleicht erst nachträglich mit dem von den Walsern

...ist die Pflanzenbezeichnung *Ritz* in der Rede des Volkes lebendig geblieben und Vielleicht erst nachträglich mit dem von den Walsern hergebrachten und noch in Alpgeländennamen verfestigten *Ritz* ‚Wildheuplanke‘ vermengt worden. So hätte man eben mit zwei verschiedenen, an ihrem Berührungsrand in Bünden kaum mehr trennbaren Wort- und Namensschichten zu rechnen⁶⁸, und wieder einmal zeigt sich, daß es kein unbesehenes Zusammensetzen gleichlautender Punkte zu einheitlichen Verbreitungskarten geben darf!

Ritzman je torej prebivalec ob travnatem in/ali kamnitem žlebu, oziroma selišče ob takem žlebu. V našem primeru je kupljenski Ricman selišče ob žlebu »Žrelo« (Žreu).

Ime Ricman sodi na zahodu v obdobje naselitev Alemanov in Bavarcev na ozemlje prvotno naseljeno od Vendov: Vzhodna in Južna Tirolska; (*Oberritz* pri (Windisch) Matri in *Ritzenried v Pitztalu*, ..), ki jih spremljajo še imena kot *Ritze*, *Ritzejöchle*, *Ritzle*. Ta imena segajo vse do zahodne Švice v dolino reke Rone.

Briksen dobi področje Jelovice l. 1063 z darovnico. Tedaj obstaja pot pod Babjim zobom mimo jame pod Babjim zobom in skozi Žrelo na Jelovico. Na vrhu Žrela pa je Ricman, tedaj selišče verjetno še poganskega žreca (Primusa) s svojo familijo. Kakšno je utegnilo biti ime te prvotno (vendske) naselbine ne vemo. Briksenčani (Ort-

enburžani?) pa, ki so to področje dobili (skupaj s potjo), pa so jo imenovali Ricman (v dokumentih bi to utegnilo biti Ri(t)zman).

Celotno to področje je bilo prej (pred prihodom velikih fevdalcev) deželno. Po l. 1102 se pojavijo Ortenburžani in ta deželni alod nekako podedujejo.

Utegnilo bi nas zanimati, kako so se ti Ritzi imenovali prej, pred naselitvijo Bavarcev (v vzhodni Tirolski), kako so jih imenovali predhodni prebivalci Vendi. Zanimivo bi bilo tudi, ali so Bavarci samo prevedli stara imena. Še več, prejšnji Vendi ostanejo še več generacij neponemčeni, še nekaj stoletij, torej se uporabljajo vzporedno z nemškimi (Ritz, Riz, Riß, Rachen, ...) tudi vendska imena (Žrelo, Ris, Rit, Reža, ..?). Po pokristanjenju in pod vplivom Rimljanov pa se utegne pojaviti tudi latinska oblika tega pojma (*fissura*, *žleb z luknjo* = *rit* [po primorsko *rêt*], (*Žrelo*, *spodaj pa Jama*, ????).

Sama pot skozi Žrelo je zahtevala stalno vzdrževanje, saj je strma in ponekod umetno zgrajena (leseni mostovi). Utegnila pa je biti nekoč tudi drugačna, bolj dostopna, laže uporabna.

Vode iz Ricmana so se odtekale skozi podlago navzdol v Jamo pod Babjim zobom. Ta je danes relativno suha, vendar je nekoč nastala tako, da si je voda izdolbla pot skozi kraško skalovje.

Sama kultura Ricmana je zahtevala mnogo dela, saj so tod kraška zemljišča kot tudi močno prekopana zemljišča. Kdo in kdaj je to opravil, vendar pa je moralo to biti narejeno v prvih fazah naselitve.

Zavedati pa se moramo še nekaj: sama naselitev ni bila nujna zaradi ugodnih pogojev, temveč zaradi čiste nuje (tako kot danes meteorološka postaja na Kredarici ni tam zaradi lepih razgledov in ugodne klime – glej pripoved Jože Čopa).

Tedaj so razstrelili tudi robove nad dolino Perášce vse do roba, s katerega pada gorati svet v dolino Bohinjke – po starem Savice ali Vóde. Tam gori na stičišču obeh robov je bila nekakšna razgledna polica z imenom SVINKA ali NA SVINKI. To je bil obredni razgledni prostor nad prelomom, opazovalna točka pokrajine vremena, nočnega neba, signalov, nadzora slapu in vodovja spodaj, signalna in varovalna točka svetega otoka »Rúšni« ali »Hruškov Log« v dnu, koder je bil samostan, ki so ga porušili, ruševine pa je blejski oskrbnik prodal Rozmanu – poznejšemu Ložanu, ki se je pozneje delil na dva gospodarja, pod slapom pa še na tretjega.

Pri samem poimenovanju pa moti nekaj drugega. Samo germansko ime se nanaša na Žrelo in ne Ricman tak kot je danes – dokaj ravna, visokogorska planina. Res, da je bila nekoč ta posest veliko večja in je obsegala tudi bolj nagnjene in strme dele, kjer so bili verjetno travniki, na današnjem Ricmanu pa so bile tedaj verjetno njive.

Utegnilo je biti pa tudi drugače, da je bila tod postaja podobno kot v Bohinju ob prihodu s hribov pred prehodom čez Savo pri Sv. Janezu (danes Gosti les). V tem slučaju bi bile tod ograde za konje.

Na ta vprašanja bi utegnile odgovoriti raziskave v bližnji mlaki-vrtači (dendrologija, analiza peloda,

.....) in arheološka (ne speleološka) raziskovanja v jami.³

Das **Riß** ist ein [Steilhang](#) im [Landkreis Mansfeld-Südharz](#) in [Sachsen-Anhalt](#). Es ist ca. 20 km lang und markiert die Südgrenze der [Mansfelder Platte](#) sowie die Nordgrenze der [Eislebener Niederung](#). Das Riß beginnt nördlich von [Volkstedt](#) als Feldmulde und zieht sich dann nach Südosten zum [Süßen See](#) hin. Hier liegt der steilste Abschnitt des Riß', am Abschnitt Wormsleben-[Seeburg](#) wird Wein angebaut. Bei Langenbogen endet der Hang im Tal der [Salza](#). Das Riß ist namensgebend für die Dörfer [Unter-](#) und [Oberrißdorf](#).

Slika Abb.10 in drugi podatki prikazujejo, da se ime Ritz in njegove izpeljanke pojavljajo vse od zgornjega porečja Rone prek porečja Pada, Donave in nato prek porečij rek, ki tečejo v Severno in Baltiško morje in to povsod tam kjer se srečajo prvotni prebivalci z priseljenimi Germani. Primerjali smo to sliko s pokritjem s Kelti in se prekritja ne ujemajo.

Povsod v omenjenem stičišču se tudi ne pojavljajo Veneti temveč še druga plemena (Tuski, ...) (Očitno gre v Alpah tedaj samo za visokogorske naselitve, te pa so utegnili res izvesti samo Germani)

Primeri, ki jih bolje poznamo, n.pr. Matri v dolini Isele pod samim Velikim Venedigerjem, zanj

³ Na mnoga od teh vprašanj bi lahko odgovorila analiza peloda. Povedala bi nam kdaj in kaj je raslo v bližini. Samo kdo bi jo plačal? Občina Bled, SAZU, Zavod za kulturno dediščino, ... Mnogo naslovov, a žal v takih sučajih jalovih.

vemo, da se vse tja do 14. stol. Imenuje Vindisch Matrei in da je bila celotna vas v začetku vendska. Nekoč je bila vendska celotna dolina do izpod Venedigerja.

Najbolj jugovzhodni tovrstni imeni sta Ricman na Jelovici in Ricmanje pri Trstu.

No, sedaj pa tisti prebivalec ob žlebu, peči, ... kdo je utegnil to biti, današnji Primašč, nekdanji Primus – Prvi, sam ali skupaj z nekaterimi drugimi?

Vsekakor sam ni mogel kultivirati celotnega Ricmana in vzdrževati poti. Najbolj verjetno je bila to cela naselbina in ne en sam gospodar.

Ob nastanku naj bi bila to Vendska naselbina. Kdo pa so ti Vendi?⁴

Če opazujemo celoten Kupljenik pozneje, vidimo, da je tam dobro razvit srenjski sistem. Ta pa bi ne

⁴ Po Karlu velikem je nemški vpliv na patriarhat zelo močan. Patriarhi so večinoma nemškega porekla. To se tedaj v uradnem jeziku še ne pozna, saj postaja latinščina še naprej uradni jezik. Šele v 11. stol. se začnejo pojavljati nemški dokumenti. Ker pa so pisarji večinoma duhovniki, ki uporabljajo latinščino v svojem komuniciranju, prevladujejo latinski dokumenti v cerkvi vse do konca 19. stol. Posvetno plemstvo in meščanstvo pa uporablja nemščino.

prenesel nekega primusa – izstopajočega gospodarja in kup kolonov ali celo sužnjev.

Očitno je možen prehod samo iz prejšnje naselbine, ta pa bi morala imeti 5 enot (kot poljedelska naselbina) in ne 3 (kot železarska naselbina).

S 3 enotami je mogoče začeti samo v gozdnem železarstvu – tega pa najdemo spodaj na Kovačevcu. Ali podobno kot na Tirolski z neko gorsko kmetijo, ki se ukvarja s vsemi dejavnostmi, potrebnimi za samooskrbo (živinoreja, poljedelstvo, železarstvo), del prihodkov pa ustvarjati z namensko dejavnostjo – zaščito potnikov.

Laški kovači so bili sposobni organizirati celotno predelavo do izdelkov s tremi ljudmi, pri tem je bil en kovač, poznejši Bergmeister, sposoben sam nositi znanje celotne tehnologije, kar se izkaže pozneje na Planini pod Golico.

Tako se znajdemo že spet pri Ortenburžanih, Radovljičanih (radovljiške planine).

Do konca 12. stol (Briksen l. 1189.) še ni Bergregalov, torej so tudi gozdni prebivalci sorazmerno neomejeni (in neopaženi).

Briksen dobi Jelovico l. 1063. Vendar kaj dobi in kdo je prejšnji lastnik. Podobno dobe Jelovico Ortenburžani kot alod (torej dedno). Ortenburžani (Radovljičani?) imajo tod predvsem posamezne posesti, ki jih imajo njihove kmetije v vaseh ob

Savi (B. Bela, Selo, Bodešče). Ali sta tod že pred tem dve posesti ali samo ena in razdeljena? Podobno vprašanje sledi tudi proti Loškemu gospostvu na Dražgoški strani, kjer je bilo v srednjem veku in pozneje mnogo sporov.

Celotno področje je uporabljano že pred l. 1000. še preden začnejo cesarji deliti (čigavo?) zemljo. Zemlja ni bila prazna, bile so kmetije, vasi, srenje, župe, dežele,vojvodstva,

Kdo so torej ti Staroselci? Kakšne so bile njih medsebojne meje?

OPAŽANA

Ja, ret!

Kva pa vi mis'lte o tistmo Žreu?

Staroselc so vid'l 'n poč, spodej pa skrito vukno. Skrito vukno jpa treba odkrit. T'krat so usmo sk'p rekle »Rêt« in to od Babe⁵, glih tko, k't je use sk'p tud zgledavo. Poj so pa tmo Galc, kso se gonil tle skoz naš Raj s severa prot morjo pa kšestal use popočez z use sorte bvagam, to po svoj zavil pa rekle »Rit« pa 'nkrat spodej u jam vrg'l tistmo bogo podzemla u žreu mau gnarja, da j'h bo pu-stu p'r gmah. Tistmo svetmo možo gor na vrh, kje vah-tou s svoj'm kompanjon'm uso to pot, pa mu čez v's sistem signalizacije na Skledarjouco, so pa rek'l Rit-man, pisat pa tko al tko niso znal, sej tud smel niso.

Poj se pa pojaujo Rimlan, pa pstejo use to prgmah tko k't je bvo⁶, še z Ritmanam (Rêtmanam) uret, sam koko so pa to pisal, se pa n' ve, sej se do dons še ni n'č tačga najdvo. So pa vrjet'n po svoj tistmo poč z vukno spod, rek'l »fissura«, k'r je bvo glih toko r't.

⁵ Ja, k'plenska Baba jmeva t'm R't, kjoj kazava če u Boh'n prot nihou Bab, taj pa tej kazava svojo vukno, Kotaranco. Prot Bled je pa kazava svoj zob.

⁶ fissura: žleb z luknjo = rit [po primorsko rêt]

Ja, u star'h caj'th r't ni bva n'č poseb'nga, sej so 'ldje še nag ukol skakal, k'r poglejte tiste športnike na gršk'h olimpijadah, k nimajo na seb tud cunce ne.

Šele kršanstu jnaredu človešk telo pa negove posamezne dele za nekej grdga, k'r je treba skrit za 'n'm cunam.

Aj poj, kso p'ršle ta več povod'n, pa m'rz'l cajt pa 'n k'p nadlog pa vojska, p'ršvo use to preč, se n' ve. Sam čist preč že ni mogvo prit, saj nek sej mogu o usmo tmo ohrant nekej u spomin, nejb'l verjet'n u vaseh t'm spodej, kam'r so se zatek'l pa čer so ostala tud imena.

Poj pa pridejo u naše kraje German' (Karel Veliki, Briksenčan, Ortenburžan, naselenc po južn'h straneh Južn'h bohinsk'h gora, itd.), poti spet užvejo z nim pa ime Ricman (kga German pišejo Ritzmann). Sam mi smo se matral, dab ga najd'l u kak'rš'n kol oblik pa nam to ni ratou.

Je pa res, daj velik virou ostau še neobdelan'h, pa d' bo k's'nmo drujmo mrbit ratou, d' seu pretouku še od tle n'prej, tmo pa uso srečo pa velik zidedra.

Je pa nekej res, d' z zbiranam podatkou zmerej nekej ne štima. Ks'm se pogovarjou z Obvakovo Vojzo s K'plenka, sej use nehal pred 200 let'm. Use tist, k'r je bvo staro, je bvo pred 200 let'm. Tkoj prauva, d' sej 'n Boučan naselu gor p'r Vršan, pa d' sej ta druj Boučan t'krat naselu na Svam'nč'h pa d' so tko ratale Vršan

pa Svam'nčan. Tkoj Vojza stis'nva sk'p cajt na tist, kr' je vona mis'lva d'j prou. Ja, kso učas stare mame prpovedvale otroc'm, so nadrile to tko, k't so to same razumele, pa tko, d' so otroc use sk'p uhka razumel, to pa use na škodo resnice. Kje pa to švo iz roda u rod, sej pa umes zmerej kej pozabiu, pa tud kej nouga dodau. Tkoj tist, ksej zgodvo eno generacijo prej, sti-s'nvo med tist, k'r sej zgodvo že pred več generacijam. Ja, pa tud fantazija pa prav'lce niso mirvale, tkoj m'rs k'sna prav'lca ratova »resnica«.

Ja, ks'm se pa pogovarjou z Švig'lčoumo Jožam u Bohin, je bvo pa skor ukol obrnen. Taj zvo rad vidu, d' so ble use stvari zvo stare, pa j'h je poskusu tud tače prkazat.

Pašbarjou Janez s K'plenka jpa premetou ceu k'p popirjou, pa postavu use sk'p u ta prave cajte. Sam tud von ni usemogoč'n, tko k't popirje tud ne, paj ostau še zmerej velik stvari nejas'n. Mrs kej je sumu, pa to tud napisou, še več je pa tistga, k'r ni zapisou.

Pa nazaj na K'plenk!

Zgleda, d' mata ube k'plenske vasi usaka svojo preteklost, kse med seboj prepleta. Tko so ble učas Stagne vas treh cev'h kmetov. Kso učas kmetije mer'l sam po obdevan zem'l ne pa tud po tisth zemliš'h, kso spadala zrav'n (pvanine, gozdove, rota, ...), se dajansk ni vidvo, koko velike so ble u resnic.

U Mešiš je bvo pa drgač. T'm so mel prej svetiše, poj pa cerku, pa sej use vrteu ukol tga⁷. Tkoj ta star svečenik mogu predat svoj deu ta noumo duhouniko pa ga upe-lat u svoj deu (po navodilih papeža Gregorja Velikega). Sam ta prejš'n svečenik je mu tretinsko kmetijo z zemlo uret, toj pa poj tud zadržou. Zadržou je tud službo p'r cerku pa ratou mežnar. Negova kmetijca pa dohodk' okol cerkve (bera, prodaja sveč p'r ofr'h, ...) so mo pr-nes'l tolk, d'j biu enak druj'm cev'm kmet'm. Ja poj so pa šle u ta svab'h cajt'h tist trje kmetje s otoško proštijo u konsens, je pa šu kmou za nim tud mežnar (Rošč). Zdej u ta svab'h cajt'h ga pa tista mejhna kmetija ni mogva več prežiulat, je uzeu od Proštije še polovico kmetije, ta drujo polovico pa od cerkve sv. Štefana pa šu z us'm sk'p glih toko u koncens, k't so šle že pred nim gun trje. Glih zarad te ta otoške polovice jpa ratou vidmar, k'r gun'm trem ni bvo treba.

No, tko so tist trje kmet u Stagnah pvačval u začetk sam 'n mau gnarja za tist koncens, poj kje pa pršu zrav'n še mežnar, so pa mog'l pvačvat še desetino, povezano s cerkujjo, kso jo pa pobiral lipnišk gospodje.

Opaz't je pa še nekej. U Stagnah sej razširvou predus'm Primašč. Iz negove kmetije je ratou poj več nov'h. (Lenčk, Šilar,..). P'r Obvak pa p'r Brso se pa niso tko razširjal.

⁷ Na Kuplenk majo Mešiše, Mešišneka, k'r je use po-vezan z mežnarjam, u Nomen majo pa Mešenac, kpa ne more bit povezan z mežnarjam, sej nimajo cerkle?

Glih toko k't Primašč sej razširvou tud mežnar (Mešišnek, Rošč, Bernard), toko, d'j na K'plenk ratvau zmerej več kmetij.

Ja, oment jpa potreb'n še nekej. Če so u star'h cajt'h signaliziral predus'm z vidn'm signal'm, je začeva kršanska vera poj gradit cerkve pa zvonike, not pa ugrajvat zvonove. Tkoj vidna signalizacija začeva zgublat na svojmo pomen, nadomeščat, bol b' bvo rečt dopounevat, joj pa začeva zvočna. Če za vidno komej še kej vemo kokoj delvava, vemo za ta novo k'r precej več, sej traja do dons, Ja, res je pa, d' sej tud ta skoz spreminova pa prilagajova potrebam pa možnost'm. No in to ta zadno jpa opraulou mežnar pa zvoniu.⁸

Tkoj mežnar na sv. Petro pobirou bero okol po vaseh spodej pousod do če, do kam'r je segou gvas negov'h zvonou,⁹ mežnar na K'plenko pa sam na K'plenko pa na Seu.

⁸ No tkoj mežnar, kje biu naslednik prejš'nga žreca opraulou spet tisto funkcijo, kjoj prej, kje biu še pogan, sam d' so vog'n zamenal zvonou pa učas tud možnarje. Fajmoš't'r se pa u to ni utikvou.

⁹ No, pa poslušam današne zvočnike, kse po ceu Radolc derejo na v's gvas še č'z ponoč če, pa se sprašuj'm, kdo tle pobira bero, pa kermo vočjo tle kej sporočit? Ja pa kva sporočajo s takmo hrupam, d't gre use skoz ušesa? Ja, jest mis'l'm, d' sam seb zabijajo u gvavo, zdrav'n pa še us'm dru-j'm, kj'h morjo poslušat, koko so nor.

Ja, u Mešenac pa ubenga mežnarja! T'm so sam topil rudo u peč sv. Heme. Poj, kje bvo pa use končan so se pa zahvalil za uspeš'n toplene z 'no fejest požrtijo. No, glih tle jpa mogu bit 'n ta prejš'n svet mož, kje to devou pa čprou so ble že nekej stoletij kršen. No, tga so pa poj verjet'n glih toko po star'm zmerjal za »Mešišneka« kje to »mašo« tud vodu. (no poj s'm biu pa firbč'n pa s'm šu gledat nazaj tist spis'k pa najdu not Mešeuca, kse dons piše Stare.

No, tko uhka dodamo Mešišo pa Mešišneko še Mešenac pa Mešeuca. Tko k't je Mešišnek nejviš na Mešišo, je tud Mešeucou rovt nejvišji u Mešenac.

Ja, čej Pišk ohranu svoje znake na svoj'h grobov'h u Bitnah, n' K'plenk o k'sn'h cahn'h (hišn'h, al pa k'sn'h druj'h) n'č ne v'do. Sam p'r Primašč sej u ta star kašč iz 17. stol. ohranvo nekej, k'r s' uhka razlagamo k't hiš'n cahn.

Poj pa Skledarjouc!

Ta hrib b' nej biu učas Skledarjou, kar je bva 'na kajža na K'plenk. Tej kajž sej rekvo tud Pkon, pisal so se pa Pretnar. Ta kajža jpogoreva, poj so se pa preselil u Zagorice če na zahod'n konc vasi.

No ta ime n'm pove, d'j ta hrib sk'p z negoumo lastnikam uret spadou u tist del vasi, čer je bva cerku, d'j torej spadou k ta svetno deu. Še b'l je bvo pa značil'n to, d'j ta druj deu zgorej na Bab pa za Babo spadou u ta »posvet'n« deu vasi, kgaj predstaulou Primašč. Negou sta bva učas Ricman pa Prehat, oba dva dostopa

s K'plenka na Jevouco. Tkob uhka tud za ceu K'plenk rek'l, d' ma dve vasi, eno b'l posvetno (Stagne), pa ta drujo, b'l cerkveno (Mešiše, Podgradiše).

Ja, ja, K'plenska Baba jmeva svojo R't, čj pa meva r't, b mogva met pa tud spredej svojo vukno. Čj meva bohinska Baba k'r 3 vukne: Kotaranco, čer je bruhova voda v'n t'krat, kje u Triglauskmo pogorjo bvo velik dežja, Krasco spodej pr Santromo p'r Bitnah pa Perašco nad Vogam, kokoj pa poj stmo tle na K'plenk?

Use to najdemo tud tle. Obvakova Vojza jprpovedva, d'j 'nkrat izpod Kovačouca ratova velika bula, ksej poj naenkrat predra paj but'no v'n velik vode pa bvata pa use sorte druja. Dj t'krat zasul spodej use nive, u vod je bvo pa use poh'n črn'h rib.

Ta druj st'denc, kše dons teče zad za cerkujo, jmogu bit pa svet (tko k't Krašca), jpa mogu bit del poganskga predeva - Voga, ker je bil svetiše (kso poj van postav'l cerku sv. Štefana).

Ta tret st'denc jpa Perašca, kizvira spodej u raunin pa teče čez skave čez dol k Sau. Na druj stran Save jpa dons Log (ker je pa Sava velik spreminova strugo, jbiu pa uhka učas Vog tud na K'plensk stran Save).

No, tkoj k'plenska Baba še b'l imenitna k't pa bohinska, sej ma poleg spredne strani še tud ta zadno (rt), k'r bohinska nima (saj u Studorjo n'č ne vejo zano, č'prou je tist svet nihou).

Tako so Terbušic, Korošec in Brinšek kupili planino Martinček na Jelovici -
**D.1.8..

1) *D.1.8. Vrbnje*

2.1. 1571. Radovljica

Andrej, sin Jakoba Suppana iz Lancovega proda planino imenovano Martinček svojemu svaku Andreju Terbuschitz-u iz Vrbenj.

Orig. perg. v AS (Erbergov arhiv). Pečat odpadel.

Tega jim pozneje niso priznavali Brjani, češ da planina ni bila lancovška, temveč brjanska. Spori so potekali še dve stoletji pozneje. [100]

Stare ureditve in lastnine se pojavljajo tudi na lancovškem delu Radovljice. Tako stari lastniki izgube neka-ko svoje starodavne pravice, odvzamejo jih jim novejši, veljavnejši naseljenci. Da so Brjani najstarejši naseljenci na lancovški Jelovici, ki prenesejo svoje poljedel-ske dejavnosti navzdol v dolino, je videti iz takih spo-rov. Brda lahko primerjamo s Kupljenikom, Lancovo pa s Selom.

Vendar na Brdih ni nikoli zaznati kakih ostankov re-ligioznih (niti poganskih niti cerkvenih) dejavnosti. Čez Brda ne vodi nikak'ršna pot, vse mimo. Kje je tod religiozni del???. V tem so si podobni z Nomnjem. Če manjka pri Nomnju gozdno železarstvo, ta na Brdih obstaja. Ni pa najdenih nikak'ršnih cahnou (saj jih no-beden tudi ni iskal!!!), nikakšnih ostankov pojedine po končanem topljenju v haldah žlindre (ki pa je bila pro-

dana v Kamno Gorico in ponovno pretopljena že pred dvema stoletjema in ni nobeden na kaj takega pazil).

Lancovo imenuje 1. radovljiški urbar Lanndtsath, Lanndtsaw. To pomeni dobessedno deželni (Lanndt)

Hrana (Satt) oz. pitje (Saw-fen = žlampanje) oz. deželno poljedelstvo in živinoreja, ali pa tudi Sew = Selo.

Činžne kmetije naj bi plačevale svoje dajatve svojemu zemljiškemu gospodarstvu v denarju. Kaj stoji za tem?

Od kod se pojavijo činžne kmetije oz. kmetje in kdaj ter pod kakšnimi pogoji? Kakšne so razlike med njimi in kakšne so še druge dajatve in komu ter zakaj? – Specifika tourstnih kmetij?

V proštjskem urbarju iz l. 1330 je Ausenek pri sv. Luciji kmet z normalnimi kmečkimi dajatvami, primerljivimi s tistimi, ki jih ima Korošec v Vrbnjah. Edino tri Kupljenske kmetije plačujejo census po $\frac{1}{2}$ marke in nič več. L.1431 imajo kupljenske 3 kmetije še vedno isti census, kmetija Ausenek samo census $\frac{1}{2}$ marke 40 soldov, Korošec v Vrbnjah pa plačuje od 1 hube 7 soldov od druge pa normalne kmečke dajatve. (1 marka = 160 soldov).

Da so bile dajatve kupljenskih kmetov zelo nizke lahko povemo, da je tistih $\frac{1}{2}$ marke imelo tedaj protivrednost 4 ovc z jagnetom.

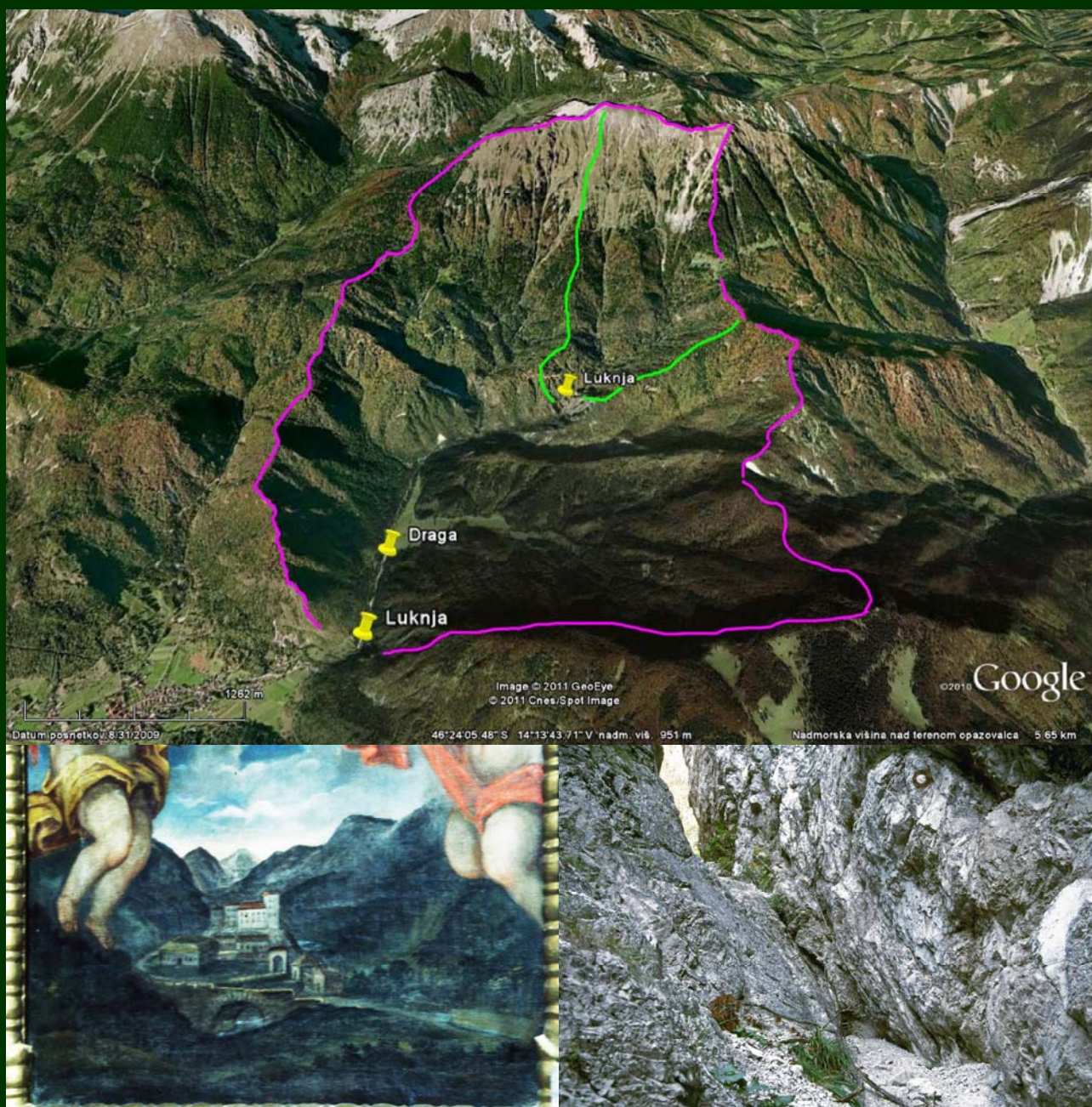
Kmetija Korošec se omenja že v 11. stol. kot fevd blejskega ministeriala Orendila, verjetno je ta celo vodil

kolonizacijo bližnje Nove vasi. Isto sumimo tudi za Avseneka pri Sv. Luciji. Bila sta v nekakšnem privilegiranem položaju v nasprotju z drugimi okoliškimi kmeti in sta imela nek koncens, ki se je nato prenašal naprej še stoletja. Zanimivo je, da so to vsi omenjeni kmetje proštjski podložniki (Unseren Lieben Frau zu Werth). Zgleda, da so bili zaščitniki otoške cerkve, saj so bili vsi poznejši oboroženci s konji in opravljali za svoje gospostvo tovorniško tlako. Očitno pa je tudi, da so kupljenski kmetje lažje prišli do denarja kot do pridelka. Tako razlagajo to naši zgodovinarji, v resnici pa govorijo urbarji, da imajo pravico tovoriti, kar opravljajo tudi za svoje gospostvo za kar so tudi deloma odškodovani. Iz drugih dokumentov pa je razvidno, da so tovorili tudi za svojo korist. Imeli so pa kot blejski podložniki to korist, da jim ni bilo potrebno plačevati dajatev na mitnici v Bači.

Tako teh kmetij ne moremo primerjati z navadnimi činžnimi kmetijami, ki so svoje dajatve plačevale v denarju in ne v naturalijah (kot npr. tisti dve v Zagoricih). Te niso imele nikakršnega koncensa, ni jim bilo potrebno imeti orožja in konj, ni jim bilo potrebno opravljati »vojaških funkcij«. Res pa je, da se je tovorništvo od 14. stol naprej močno razširilo, s tem pa tudi kmečko kupčevanje. Tovorništvo so opravljali kmetje deloma za svojega gospoda kot tlako (v karavanah, ki ga je spremljalo oboroženo gosposčinsko spremstvo).

Brda spadajo pod Waldenberg, tam je bila nekoč sodnija na gradu, kdaj v letu, ali na kirchtag tako kot na Bledu in v Radovljici? Sodišče so čuvali lipniški kosezi. (nikjer cerkve??). Na Bledu sodnija pod lipo v Gradu (pod Žvanom). Kje natančno na lipniškem gradu, ali na prostem ali v zaprtih prostorih. Kje sodnija v Radovljici ali zunaj na trgu, ali so tedaj imeli lipo in kje naj bi bila ta lipa.?)

Razvoj imen

V Begunjah se imenuje dolina izza vasi v smeri Begunjščice najprej Luknja, Jama, nato Draga, na koncu Drage pa se spet pojavi ime Luknja.

Do 12. stol. se je isto mesto imenovalo Jama, grad v Jami (Lueg), kar je bil običajen obrambni stolp (turn).

Dokumenti omenjajo grad Jamo (castrum Antro) kar pomeni grad v Jami, Luknji, Dragi, Lueg.

Obe »luknji« sta v ozki soteski obdani s pečmi. (Sliki gradu z Studorjem in skalo izza gradu v 15. stol. ter druga prehod skozi skalovje v Luknji.)

Okoli l. 1000 se torej tak prehod imenuje luknja, jama, potem pa se začne v 12. stol. pojavljati ime »Kamen« - Stein, ime »jama« pa začenja izginjati.

Ime »Babji zob« se v Podblici ohrani še v FK, potem pa ga nadomesti »Rigel« oz. »Rigli«.

Kaj pravzaprav pomeni Baba, Babji zob, Rig'l, Rig'lc, Vukna, Jama, ...

Stare poganske vere so častile Babe kot pomembne osebe predvsem v dobi poljedelstva (matriarhat).

Če pogledamo iz Blejskega kota v smeri Bohinjske Belle, vidimo na najsevernejšem delu Jelovice markantno steno, ki zapira vhod v Bohinj na desni strani Save Bohinjke, imenovane Babji zob. Na nasprotni strani doline pa je podobna stena Galetovec.

Tako ima omenjena stena kupljenske Babe (predela Jelovice izza Kupljenika) na sredini skalnat izrastek, ki se imenuje Babji zob.

Tako danes imenujejo tudi teme nad tem izrastkom. Tod ima Baba svoje teme, ki bi se moralo imenovati

Stane Adam razlaga imena Čeu, Nos, Zob in pripadajoči Kupljenik (Puklenik) ter nasprotno Pokljuko (Pukl-uka) xxxxxxxxxxx in dvoje pripadajočih gradišč kot zrealno sliko pokrajine. Latinsko se imenuje nos nasus, zob dens in čelo frons.

Čeu (Čelo - vendar tega imena ni zaslediti, najdemo ga pa v Karavankah)

Katere dele pa ima Baba?

Guavo, Čeu, Babi zob, Pas, Brkonšco, Rigel(c), Peč(ko), Vukno, R't (Ret), Križ, ... Iz Babe (Peči, Vukne, Rupe, ...) pa teče spodaj ven Krasca, Kotaranca, Perašca, ...

Vsa ta imena najdemo tudi kot ledinska imena in to še v mnogih drugih izpeljankah. Ponavadi se pojavlja samo nekaj imen skupaj, včasih samo posamezno. Taka izpeljanka je npr. Babji zob, ki ima svojo soimenovanko Rigel, Rigelc, Rigli, ...

Tako spada k vsaki Babi Peč in tudi njena Vukna, ta Vukna ima pa svoj Rigel, ki se mu lahko reče tudi Babji zob. Vidimo tudi, da se Baba loči od Desca predvsem spredaj, saj Hrbte - Riti imata oba enake.

Ker so to zelo stara imena, so se tudi spreminjala. Tako se je mnogo prejšnjih imen spremenilo pod pritiskom novih časov. Tako se je babji zob spremenil v rigel (kar je tudi del ključavnice), pa tudi drugi predmeti so dobili isto ime (domač naziv za marjetico in domači šipek). Predvsem pa se je mnogo teh imen pozabilo. Tako je danes mnogo krajev brez imen, če pa brskamo daleč nazaj pri domačinih pa le še kakšnega izbrskamo.

Vidimo pa, da nova imena prinašajo in uveljavljajo predvsem priseljenci. Mnogokrat jih sploh ne zanima, kakšna so bila prejšnja imena. Še večjo zmedo delajo tisti, ki ta imena zapisujejo in prenašajo naprej v dokumente. To seveda ni od danes. Kar oglejte si urbarje, ali stara imena v latinskih dokumentih (tudi pri nas je bila latinščina uraden jezik vse do takrat ko jo je začela zamenjavati nemščina. Tako so dokumenti tja do 13. stol. samo latinski, potem jih začne šele zamenjevati nemščina. Taka kot je bila oblast, taki so bili tudi dokumenti. Kako so pa v takih imenih zmaličena imena pa vemo.

Vendar kljub zmaličenosti, ki dovoljuje potem različne razlage takih imen (jezikoslovci, si jih razlagajo po svoje, zgodovinarji po svoje, etnologi po svoje, domačini po svoje, tujci po svoje,

Tako so sodne razprave vodili domači sodniki pod lipo, zapisovali pa cerkveni ali graščinski predstavniki (pisarji) v latinščini, sodne dajatve pobirali tretji ljudje, sodbe izvajali četrti, peti skrbeli za varnost sodišča, šesti pa..... Ja, eni od teh so znali celo brati, večina pa ne. Kdo je ugotavljal razliko med zapisnikom in dejansko vsebino sodb pa ne ve nihče, da pa so bile, se pa ve iz pritožb a tudi iz nesmiselnosti zapisnikov.

Tako vidimo, da so imena v istem dokumentu pisana različno. Ista oseba je uporabljala za isto stvar različna imena. (Ja saj delamo to tudi mi!).

Ricman – Skledar

Današnja planina Ricman je obdana skoraj na celotnem obodu z nizkim, okoli 10 m visokim obodom.

Ta obod je nižji samo na treh mestih: Jugozahodno je Žrelo, danes imenovan Gamsovec, jugovzhodno pa so ravni predeli v smeri proti Ravnam.

Severovzhodno pa se nahaja najvišji hrib v tem okolišu – Skledarjevec. Od kod to ime?

Povpraševanja so prinesla prvo rešitev. Skledarjevec naj bi bil nekoč Pkonov, nekoč naj bi se reklo pri Pkonu tudi pri Skledarju.

1. Cucek - Jere Gregor
2. Pust - Pretnar Jaka
3. Pkon - Pretnar Šimen
4. Vršan - Paternu Lovro
5. Mešišnek - Primc Miklavž
6. Rožič - Stare Simon
7. Mežnar - Bernard Matija
8. Jager - Bernel Vrban
9. Šilar - Urh Blaž
10. Jurjovec - Strgar Anton
11. Lenček - Primožič Jaka
12. Primašič - Šarl Klemen
13. Brs - Rožič Jernej
14. Obvak - Zupan Šimen. [JZ]

Skleda je utegnilo biti torej drugo ime za Ricmana. Če je ime Ricman vezano na žleb in luknjo ter pot, ki je tekla skozi ta žleb, naj bi izhajalo ime Skledar iz same ravnine nad tem žlebom., ki je podobna skledi (glej sliko str. 42) Utegnilo pa je to pomeniti tudi isto posest.

Celotna točka naj bi bila nekoč oporna točka na poti prek Jelovice, na poti, ki je vodila iz Primorske proti Koroški, ki naj bi bila pod pokroviteljstvom patriarha.

Take točke pa so imele svoje »varuhe« in svoje »svečnike«.

»Varuhi« so bili oboroženi in so posedovali konje, svečniki so se ukvarjali s svetimi posli (verski obredi, sodstvo, napovedovanje bodočnosti, razlaganje naravnih pojavov, signalizacija, poučevanje naslednikov, ...)

Pkon pa izhaja tako kot Vršan v začetku 17. stol. iz Mežnarja, Mešišneka.

Kupljenik je po izročilu Radovljiška planina, Blejska Dobrava pa Zasipška planina.

Ko se pojavijo v začetku 14. stol. prvi zapisi o Kupljeniku, se nahaja v Mešišu ena sama kmetija vezana na takratno cerkveno dejavnost (mežnarija) - Mešišnek (pisanje Rožič), v Stagnah pa že omenjene tri kmetije (Oblak, Brs in Primašč). V Mešišu se ločita po eni strani kmet in mežnar zelo zgodaj, čeprav ima ta enota v zakup zemljišča cerkve sv. Štefana. Zelo verjetno se dogodi to tedaj, ko si otoška proštija pridobi polovico te kmetije. Po drugi strani pa nastopata že koncem tega stoletja ločeno kot dajalca desetine Ortenburškemu Wallenbergu, ki ga tedaj upravlja Wilhelm Lamberger.

+++++

Ali niso včasih, ko je šlo zares, kmetje dali za klobuk petelinov krivec? Je bilo pogumno petelinovo varovanje svojega dvorišča in kur uporabljano kot model in simbol obrambe? Kar precej znakov kaže na neki davni, v predkrščanski dobi zakoreninjeni red, po katerem se večkrat ravnamo še danes, ne da bi vedeli, za kaj v resnici gre. Naj vseeno zapišem, da je izvor Rožiča, Cucka in Mežnarja skoraj gotovo v hiši, oziroma rodovini, ki se je kot hišno ime in priimek ohranila na Mešišu, to je Mešišnek. Kupljenski Mešišnek mora biti del mežnarske posesti, ki je bila prodana 1592. leta otoški proštiji v Zazeru **(Kdo jo je prodal?)**. Iz teh kupljenskih mešišnekov so izšle vse hiše na Mešišo. Zapišem naj še, da je priimek Rožič zelo star, gre v predkrščanske čase in pomeni mladega boga Svaroga. **(mladi bog Svarožič (bog sonca, ognja in tudi kovaštva zimski solstitucij= rostvo mladega sonca = Božič, naslednji dan je pa sv. Štefan). Svarožič ima en rog, Svantevit pa belega konja. Opomba TJ**

Bržkone stara hišna imena, iz katerih je tudi veliko današnjih priimkov, že sama po sebi pomenijo nekaj določenega. Pomen besede mešišnek se nam je izmaknil,....

Mežnar je bero pobiral na Selu in Kupljeniku: kmetje so dajali po pol mernika, kajžarji četrt in dva firkelna ajde na dan po Treh kraljih ali po maši na Valentina. Leta 1780 je imel "Koplenk" 14 hiš z enainosemdesetimi prebivalci v štirinajstih družinah. Letno so otoški cerkvi do časov francoske okupacije kmetje Simon Rožič - Brs, Tomaž Pretnar - Obvak, Matija Šarl - Primašč in Gašper Zupan - Rožč ter Sinion Rožič na mežnariji skupno odrajtovali 26 goldinarjev 7 krajcarjev 1 pfenig za žitno desetino in 2 gld 10 kr za mladinsko desetino. Višina desetine je bila spremenljiva in za desetletje 1806 do 1816 so se prej naštetih z upraviteljem pogodili, da bodo plačevali na leto 34 gld 37 in pol krajcarja žitne desetine in 2 gld 15 kr mladinske, Oblak, Brs in Primašč pa še po pol povesma prediva. Žitno desetino so plačevali vnaprej, mladinsko za nazaj: 2 kr od jagnjeta, 1 kr od kozlička in 6 kr od kur. Obveznost so plačevali dan po svečnici.

Po dokumentu, ki mi ga je dal g. Stane Adam, je do sedaj verjetno najstarejša omemba Kupljenika 13. junij 1380, ko je grof Friderik Ortenburški Waldenberškemu (Lipniški grad) gradiščanu Wilhelmb Lambergerju dal v fevd desetine "am Kaplenig".

Vir: Janez Zupan, Poskus zgodovinskega pregleda srenjske posesti v Blejskem kotu, Bohinjska Bela 1997 in Vas Kupljenik do začetka 20. stoletja, Kupljenik, 1998. [JZ]

+++++

Tedaj pa so na Kupljeniku 3 kmetije in Mešišnek ob tedaj verjetno že obstoječi cerkvi Sv. Štefana, ki ima verjetno v začetku v lasti celotno Kupljensko posest.

Kakšen je odnos med cerkvama na otoku in Kupljeniku? Kakšen je bil v zgodovini, ko še nista bili cerkvi, temelj poganski svetišči? Kako sta prehajali iz poganstva v krščanstvo?

Poizkusimo rekonstruirati te odnose nazaj iz splošno znanih dejstev.

Skleda današnji Ricman je v vrtači – skledi.

Skleda utegne biti prvotno ime Ricmana.

Skledar Skledarjouc

Skleda utegne biti starejše ime kot Ricman za isto področje.

Pikon Pekon Pkon omenjen prvič 1630 kot sin očeta Andreja Mežnarja. Isto tako kupjenski Vršan Jakob (1615).

Pekon -- **Pe**čon - peč - pek - pečka, Kopa (oglarska)

Varuh večnega ognja

Kopa stalen ogenj, večni ogenj v templju, na svetem kraju, ...

Pikon ima hišo Kupljenik 3, ki je danes ni več. Hiša je pogorela, Pikoni so se pa preselili v Zagorice.

Kaj imata skupnega kupljenski in zasipški Pkon. Zasipški Pkon je imel ob cerkvi sv. Katarine med obema vojnama gostilno.

Kaj je delal kupljenski Pkon?

Pisal se je Pretner t.j. Bretner < tisti, ki žaga deske.

Včasih se je to delalo na roke (slika)

Bil je torej lesar, cimperman.

Kot cimperman je bil prej lahko samo tretjinski kmet, ostalo je zaslužil z delom.

Pretnerji so bili na Kupljenku:

- Pri Pkonu (1760, 1763, 1826, 1868, 1910)
- Pri Oblaku (1780, 1826)
- Pri Pustu (1826, 1868)

(Zanimivo je to, da je Pkon še pozneje, ko se je preselil v Zagorice žagal drva s posebno žago na vozu, ki jo je poganjal dieselski motor. To je bil njegov poklic.)

am Kaplenig 1380

in Poedenich 1330

Puklenik. 1422

Zur Puklenik 1431

Mošenac – Mešenac – Moschnac(h) – Mošnjje

Izvor mostje, mostovje, kraj, kjer je most ali več mostov.

Most = pons, pontis

Pontifex = škof / pontifex maximus = patriarh, papež

Pontifex = graditelj mostov

Mostovi med poganstvom in krščanstvom

Innichen, Sv. Janez v Bohinju, Sv. Andrej v Mošnah

Mošnjje < Moschnach < Mostjach < Mosne < Mostne

Mešenac, Mošenac < Moschnac(h)¹⁰

Ali je bohinjski (nomenjski) Mešenac eden od mostov krščanske vere (patriarhata) in to kdaj?

Kakšne so povezave s kupljenskim Mešišnekom?

(V samem Mošenacu utegne nekoč obstajati tudi pravi most na Savi).

Mešišnek izvor ali »maš-nik« ali »most-nik«?

Poganski svečenik daruje na oltarju bogovom;

Krščanski duhovnik daruje mašo bogu na oltarju;

¹⁰ Ali je Dežela področje med dvema Mostji: na zahodu v današnjih Mostah dva mostova "visoki most" in nizki most čez potok Završnico, na vzhodu pa mostovje (Mošnjje) most pri Globokem in pri Komuravščah ob nekdanjem Selu, prvi proti nenaseljeni Gornjesavski dolini in naseljenemu področju Koroške Bele (torej proti Koroški), drugi pa proti poganski(gorjanski) Jelovici in njenim obrobjem?

..Ite, missa est... Do tedaj je bila daritev bogu lahko dostopna vsem, od tedaj naprej pa samo krščeniim.

Oltarna miza mensa

Na mensi duhovnik med obredom je in pije (verniki ga pa gledajo in ne smejo ne jesti ne piti). Verniki pa prenesejo Menso v izbo, kjer ji rečejo miza, za njo pa obedujejo. Obed se začne z molitvijo, nato se je in pije, nato pa se ga zaključí z molitvijo.

Ja, tako je nekoč potekal obed opoldne, ko je zazvonil zvon (npr. na Sv. Petru) in povabil spodaj v vaseh ljudi na kosilo (v tistih, do kamor je segal glas teh zvonov, za kar je potem mežnar / Gorjak na Sv. Petru/ pobiral bero). Kdaj se je to začelo se ne ve, ve pa se, da se to dogaja še danes v nekaterih družinah v tem okolišu. Ve pa se tudi, da verjetno v naslednji generaciji ne bo nikogar več, ki bi tako kosil, ne ve pa se tudi kdaj bo Gorjak zadnjikrat zvonil in vabil ljudi na kosilo (ali pa gasit ogenj, ali pa pošiljat ljudi v posteljo, kar je že danes nesmisel, saj imamo elektriko in imamo 24urni dan (za druge pa 24urno noč).

Ja naš Gorjak gori na Sv. Petru, pa mežnar pri Sv. Štefanu, pa ..., so vsi mežnarji (nemško Messner), latinsko ~~xxxxxxxx~~. Da pa je v latinščini tudi povezava naprej, kjer pomeni messe feci = žeti, od te žetve je pa v času pokristjanjevanja pripadla desetina žetve (slovanska desetina = na njivi požetih snopov) cerkvi. (ko pa beremo prve urbarje pa hočejo samo žito v mernikih? Da pride iz njive k boltarju je pa še veliko

dela in rizikov, ki jih mora nositi kmet. Še pozneje pa je treba vse to prodati, saj hočejo gospodje samo denar.

Mežnar pa pobira bero, torej »žanje« - messem feri?.

Dajatve kupljenskih kmetov so pa v denarju in to že l. 1320, takrat ko velik del drugih kmetov plačuje v naturalijah. Torej so morali ti kmetje priti do denarja prek svojih dejavnosti. Njihova polja so sorazmerno majhna, na nagnjenih površinah na senčni strani Jelovice in so komaj preživljala domače, ob slabih letinah in naravnih katastrofah pa še to ne. Morali so torej imeti druge vire dohodkov. Do l. 1380 so plačevali še desetino skupaj z mežnarjem in kmetom pri cerkvi (Rožičem) lipniškemu gradu (= Ortenburžanom), pozneje njegovemu gradiščanu Viljemu Lambergerju kot fevd (ali doživljensko, ali kako in kako se potem ta desetina znajde pri Grimšičarjih in ali je to desetina od istih kmetij ali od tedaj na novo nastalih kmetij v Mešišu??)

Desetine so pa cerkvena dajatev in ne gospoščinska! Kako se znajdejo kot dohodek na Lipniškem gradu? Mežnar pa plačuje desetino, nima pa cerkve. Le kakšen mežnar je to?

Ja mežnar? Okoli l. 600 zapove papež Gregor Veliki, kako mora duhovnik stare vere (pastor – pastir) uvesti novega duhovnika v njegovo faro (grško faros - Φάρος = svetilnik, svetišče¹¹) Kako se je pri nas imenoval du-

¹¹ To je Mrkačeva razlaga, ki se ne ujema z drugimi uradnimi razlagami, predvsem ne z nemškimi. Tako bi bila fara tisto pod-

hovnik stare vere, ne vemo. Najbolj verjetno pastir, vendar to zelo verjetno šele od rimskih časov naprej. Tako ima kupljenski Mešišnek ime vezano na nemški pojem za mašo (Messe) oz. žetev, ta pa na predhodnega latinskega (missa, messe[m] feri) in to ne šele tistega iz krščanskih časov saj je bil žrtvenik tudi mensa, miza in to ne šele od zadnje večerje naprej, ki je tolikokrat namalana po vseh cerkvenih poslopjih (ne samo po cerkvah, tudi župniščih, ...). Mešišnek je torej pojem iz zgodnih fevdalnih časov izvira[jo]č že iz krščanskih časov in ne iz predhodnih poganskih. Konkurirala bi mu lahko mežnar in celo cerkovnik, vendar je cerkovnik poznejši pojem, ko je mežnar skrbel samo za cerkev in ni več stregel pri maši in so to vlogo prevzeli ministranti. Tako imajo današnji »predsedniki« / tisti, ki sedijo na najpomembnejšem mestu za mizo (pri zadnji večerji je to Jezus) / še danes svoje »ministre« - strežnike, ki mu ministrirajo – strežejo (torej ne smejo misliti s svojo lastno glavo, temveč ritoliziti!!! Ja, tisti, ki pa hočejo misliti s svojo lastno glavo in istočasno skrbijo za svojo lastno rit so pa »mežnarji« in ne »ministranti«. In dokler ne bodo ti »strežniki« za svoje delo odgovarjali z lastnim premoženjem in svobodo, bodo samo ministranti. Skratka »ministrant« je lahko skoraj vsakdo (zato

ročje, do kamor je segala svetloba svetilnika (območje do kamor je segal vpliv svetišča). Analogija: do kamor je segal glas Sv. Petra. Ta je segal tudi v konkurenčno sosednjo faro sv. Klemenca, pa vendar tam mežnar (Gorjak) ni pobiral bere.

so danes to večinoma kar otroci), mežnarji so pa bolj redki (med njimi pa ni najti nobenega otroka).

Proštjski urbar iz l. 1330. – Item in Poedenich hube 3, quarum quelibet solvit mediam markam pro censu.

Proštjski urbar iz l. 1422. – Puklenik. Item Primos dedit 1/2 mark ſ. Item Christan dedit 1/2 mark ſ. Item Janes dedit 1/2 mark ſ.

Proštjski urbar iz l. 1431. – Zur Puklenik sind vier huben. Item Jure Primus sun 1/2 mark ſ und sawmrecht. Item Primus Kristans sun 1/2 mark ſ und sawmrecht. Item Janes 1/2 mark ſ und sawmrecht. Item Peter sawmrecht, und das ander geit er der kirchen Vnser frauen.

Peter je torej ali Mešišnek z dvojno podložnostjo: proštiji in cerkvi Naše preljube gospe na Otoku. ali pa že Rožič s kmetijo, katera je imela dolžnost tvorjenja, ostale dajatve pa cerkev na otoku (in ne proštija) polovica pripadala otoški proštiji, o drugi polovici, ki pripada cerkvi sv. Štefana pa molči. Desetino od te celotne enote pa pobira tedaj verjetno še gradiščan na lipniškem gradu.

O tem, da bi bila cerkev sv. Štefana podložna cerkvi na Otoku ni nič znanega. Da pa sta obe dve v cerkveni hierarhiji podložni v 14. stol. patriarhatu pa ni dvoma.

Ortenburžani so posvetni zaščitniki patriarhata, njih vojskovodje. Istočasno pa pobirajo tudi desetine (cerkvena dajatev) na Kupljeniku od vseh 4 kmetij in mežnarije. To dajatev odstopijo 13. junija 1380. v fevd Wilhelmu Lambergerju, svojemu gradiščanu na Waldenbergu. Kako preidejo te desetine potem v roke Grimšicem ni jasno. Ti pa jih l. 1592 prodajo otoški proštiji. To je bila skupna dajatev vseh 4 kmetij in mežnarije, ki se je očitno zadržala od samega nastanka Kupljenika. Bila je to žitna desetina, najstarejša fevdalna dajatev. Ravno tako je bila v paketu tudi mladinska desetina.

Vendar tedaj (1592) Kupljenik vsebuje že več hiš.

Prvotna delitev na dva zaselka je torej obsegala do l. 1320 3 kmetije v Stagnah in pripadajočo mežnarijo (ki je vključevala tudi kmetijo) na Mešišu, vse skupaj podložno grofom Ortenburškim potem pa otoški proštiji¹².

Oba zaselka povezuje danes pot imenovana Ulce.

Ulce pa so sinonim za Stagne, t.j. pot ki povezuje naselje in pašnik, po kateri se goni živino na pašo. Zato je na obeh straneh zaščitena (grmovje, plot, kamnit zid, ...)

¹² Torej je morala tedaj cerkev že obstajati, da je lahko imela svojo mežnarijo. Vse skupaj da slutiti, da se celoten tedanji Kupljenik rodi skupaj kot ena kolonizacija povezana na cerkev sv. Štefana in to tik pred l. 1320.

da živina ne more uhajati na obdelane površine. Po drugi strani pa so ulce tudi poti, ki so obojestransko obdane s hišami. To pa takrat na Kupljeniku ni obstajalo, saj so bile vse hiše na isti strani poti. Torej je ime Ulce mlajše.

Čigava je bila tedaj cerkev ni znano, tako kot tudi ne kdaj je nastala.

Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da so Mešiše povezane z verskimi dejavnostmi, dočim so Stagne s posvetnimi dejavnostmi (kmetovanje, varovanje).

Sama imena na Mešišu so povezana s prehodom s poganstva na krščanstvo.

Mešiše - kraj kjer stanuje »Messner« - mežnar, v poganstvu duhovnik stare vere (svečenik).

Kopane - kraj kjer stoji kopa – mesto stalnega ognja. Od tod mogoče tudi ime vasi »Koplenka«.

Rožič - mož z majhnim rogom, mladi bog Svarožič, ki ga nadomesti Božič, naslednji dan se pa praznuje. Sv. Štefan - zaščitnik konj.¹³

¹³ Na tem mestu je v »svetem logu« utegnilo prej stati pogansko svetišče posvečeno Svarunu oz. Svantevitu, oz. Belinu, podložno pontifeksu maximusu (patriarhu). Podobnost s Sv. Danielom v Volčah verjetno ni slučajna, kjer lesena cerkvica »ecclesia in silva negra« zamenja slovanske bogove pred l. 900.

http://volce-ks.com/index.php?option=com_content&view=section&lay...

Kupljenska cerkev je postavljena na (takrat) pomembni poti čez Jelovico, tako kot je sv. Janez v Bohinju postavljen na pomembnem prehodu čez Savo na poti, ki vo-

di iz Zgornje bohinjske doline na Primorsko. Cerkev je postavljena na krščanski strani iz katere je možno potem pokristjanjevati nasprotno pogansko stran, postavljena je na mestu, kjer cerkev ščiti trgujoče ob času, ko ti trgujejo – zamenjujejo blago. O tem priča tudi posvečenost cerkve sv. Janezu Krstniku.

Vse to priča o prehodu iz poganstva v krščanstvo, to pa se ni dogajalo šele v 14. stol. in to tudi niso bili šele Ortenburžani, ki pridejo k nam šele v 12. stol. Ja, še celo sv. Hema je za kaj takega prepozna, celotno to ohcet so zamudili tudi Briksenski škofje. Po drugi strani pa staroverstva na Kranjskem v tem času še zdalej ni konec, saj so pri ljudskem štetju l. 1880 (ko Briksenčanov na Kranjskem že pol stoletja ni več) našli še 150 starovercev.

+++++

Letno so otoški cerkvi do časov francoske okupacije kmetje Simon Rožič - Brs, Tomaž Pretnar - Obvak, Matija Šarl - Primašč in Gašper Zupan - Rožč ter Sinion Rožič na mežnariji skupno odrajovali 26 goldinarjev 7 krajcarjev 1 pfenig za žitno desetino in 2 gld 10 kr za mladinsko desetino. Višina desetine je bila spremenljiva in za desetletje 1806 do 1816 so se prej naštetih z upraviteljem pogodili, da bodo plačevali na leto 34 gld 37 in pol krajcarja žitne desetine in 2 gld 15 kr mladinske, Oblak, Brs in Primašč pa še po pol povesma prediva. Žitno desetino so plačevali vnaprej, mladinsko za nazaj: 2 kr od jagnjeta, 1 kr od kozlička in 6 kr od kur. Obveznost so plačevali dan po svečnici.

Urbar iz leta 1602 navaja, da ima blejski grad na Kupljeniku šest kajž, otoška proštija štiri kmetije in eno kajžo (Mešišnek), ena kajžo je imelo radovljiško gospostvo (Vršan nad Taleži?).

Od 1615 do 1631. leta je Brs pridobil od Gregorja Pavleta, Vršana nad ribenskimi Taleži, rovt Plesnarco pod Babo, od Urbana **Poznika** pa rovt Tamare, **kdo in od kod je Poznik - z Brd?** zato se mu je dajatev zvišala za 14 krajcarjev. 1630 je Andrej Mežner, sin Jerneja... Vršan je bil takrat Jerni Soklič, ki je poleg hiše in vrta imel še rovt Zagradišam. 1740 je posest prevzel Blaž Pavle, ki je prišel od Vršana nad Taleži.

V urbar je vpisana vsa kupljenska srenjska posest, kar dodatno potrjuje, da gre na Kupljeniku za neko staro ločeno posest, katere del se še v zemljiški knjigi s konca 19. stoletja kaže kot svetega Štefana, del pa kot radovljiška posest. 1579. leta je temu gospostvu pripadal en kupijenski kajžar, po vsej verjetnosti je bil to Vršan nad Taleži. Posedoval je vsa zemljišča okoli hiše, v Plesnarci in pod Babo. [Janez Zupan]

+++++

Vršan nad Taleži (Završan) se pojavi zelo verjetno v dobi, ko se organizira obveščanje o turški nevarnosti. Vršan je radovljiški podložnik in izhaja verjetno iz selške kmetije Paull, ki ga omenja radovljiški urbar iz l. 1498. To obveščanje je bilo organizirano s strani dežele Kranjske. Tedaj se pojavi tudi podobna kmetija Sedučnik nad Dovjim, ki je opravljala tudi tako funkcijo.

Ime Cucek

Cucek je na Kupljenku hiša št. 1, najbolj oddaljena od cerkve sv. Štefana in najbližja današnji cerkvi na Boh. Beli.

Stara kupljenska pripoved pravi, da so tam imeli graščaki (z gradišča) pse.

Janez Zupan piše, da je bil Cucuk, eden izmed voditeljev upora 1515. leta, za kazen pregnan na Kupljenik in je po njem dobila ime Cuckova hiša.

[J. ČOP] pa:

To je pravil Čúčk (Čúden Franc), mlinar, čebelar, mežnar Bitenjske cerkve ter kolar, ki je napravil vodna kolesa za Postojno, Trubarjevo domačijo, Godčev muzej, Tehniški muzej in marsikaj še za marsikoga.

Glede imena »Čúčk« je povedal, da je to od hiše na Bistrici No 1, ki je zapisana v farnih knjigah kot »Zhuzhik«, bila kajža in imela še kovačnico in mlin v »Čúčki«, kar je vse sodilo prvotno pod patrijarha, potem pod vojvoda in nazadnje pod Bled. Naštel je sledeče jame:

Pri Babjem zobu nad K'plénkam

v Liscu

v Govicu in Voltarju nad Jezerom

v Babni gori (Košana peč)

v Šavenci nad Nomenjam

na Kvanicah (ovinek ceste na Koprivnik)

pod Kravjo skalo

pod Koritmi (Grmečica)

nad staro cesto za Jereko (pred Dunaji),

Dodam še rudnike:

- rudnik z letnico okoli 1500 pri Skakalnici (Čêu)

- jama v Pezdenci

- jama v Davči, nekje pod robom nad Zako

Ozadja raziskav o Ricmanu

V bronasti dobi se rodi družba z razvito notranjo strukturo, z maloštevilnim vladajočim slojem in širokim slojem delavcev, ki so oskrbovali zgornji sloj z vsemi fizičnimi potrebami, vladajoči sloj pa jim je zagotavljal varnost in njihove duševne potrebe. Enkrat rojeno stanje razvoja se je potem ponavljalo, dosegalo ponovne viške in propade, vsakokrat v drugačnih okoliščinah, ob drugih spodbudah, pod drugačnimi pogoji. Očitno sta bila glavna motorja tega razvoja proizvedeno znanje in vedenja, ki je vedno omogočalo njegovim nosilcem poseben položaj.

Že v bronasti dobi so visokorazvite civilizacije vzhodnega Sredozemlja potrebovale materiale, ki so se nahajali v celotnem takrat poznanim svetu, še več, tega sveta je bilo za njihove razvojne potrebe vedno premalo, zato je bilo potrebno osvajati vedno nova ozemlja. Ta stremljenja so se ohranila do danes in so gonilna sila tudi današnjega razvoja z vsemi svojimi konflikti. In ne samo to! Za seboj so puščale vedno neke ostankke, ki so ob novih prilikah vedno spet na novo oživele. Nekoč že uporabljane rešitve nekkih problemov, se z novim pojavom sličnih problemov, pojavljajo vedno znova, običajno v že prejšnji pojavni obliki, ki je lahko prilagojena novim danostim, lahko pa tudi v popolnoma novi obliki, izhajajoči iz trenutnega stanja razvoja.

Zato lahko iščemo izvore nekih pojavov, ki jih najdemo v določenem času kot dejanske pojave, v nekih pojavnih oblikah predhodnih dob in to ne samo na isti lokaciji, temveč tudi drugod, saj so se rešitve nekih problemov prenašale s kontakti (preušem s trgovino) naprej po celotnem takrat poznanim svetu. To se je dogajalo z določenim časovnim zamikom in v oskubljeni obliki, dostikrat celo spremenjeni in prilagojeni obliki, vendar v svojem bistvu neokrnjeno.

Tako je signalni sistem bil rojen že veliko pred propadom Troje v -12. stol. Takrat je bil le že tako razvit, da so ga opazili lahko vsi, tudi tisti, ki so ta pojav zabeležili. Zelo verjetno tudi ni bil postavljen za to, da bi omogočil prenos informacije o zmagi nad sovražniki. Veliko bolj verjetno je bil postavljen iz varnostnih namenov, da bi se ljudje lahko pripravili na prihod sovražnikov v slučaju poraza domače vojske ter se ali umaknili ali pripravili obrambo v domačem kraju.

Tak sistem ne zraste od danes do jutri in je posledica dolgotrajnega razvoja, načrtovanja lastne bodočnosti in zagotavljanja lastnih ciljev. Ker pa ima tudi več namenov, se s propadom enega namena sam še ne poruši, saj ga drugi preostali in še pereči nameni ohranjajo naprej. Tako bi bilo neumno, če bi po propadu Troje in sporočila o tem celotnemu zmagovalčevem zaledju, na tak sistem pozabili.

Taki sistemi so bili pomembni za delovanje neke države, bili so njen podsistem, pomemben za delovanje

celotne države. Bili so institucija za sebe, tako kot npr. vojska. Še več, s propadom države so lahko taki sistemi osamosvojili in delovali pod drugimi okoliščinami naprej, dostikrat celo kot negativna pojavnost oblika naprej (ljudstva z morja, vere preživljajo tisočletja, države, ki jih podpirajo pa propadajo ena za drugo, Rim je propadel že pred poldrugim tisočletjem, rimokatoliška vera (Vatikan) pa ne do danes, itd.).

Tako je stara vera vlačila za seboj poleg tistih rešitev, ki so jih lahko vsi opazili tudi marsikaj, kar je bilo znano samo določenemu krogu, kar je ta krog uporabljal, bilo zakrinkano z nekimi drugimi pojavnimi oblikami, itd. Tako se je večino informacijskih sistemov, ki jih je uporabljala antika, ohranilo do danes. Ogenj, svetloba, sta bila nosilca informacij v komunikacijah na daljavo. Danes sta se samo umaknila in prilagodila (CD in DVD sta še danes »vžgana«, svetlobni kabli so danes eden najpomembnejših »prenosnikov« informacij,).

Staro vero poznamo samo po njenih ostankih, ne pa v njenem polnem živiljskem pomenu in njeni povezavi z vsakdanjim življenjem. Mnogo od tega je današnja znanost samo generirala iz obstoječih ostankov, izgubila pa je svojo identiteto, saj se razlika med dejanskimi ostanki in generiranim vedenjem, vedno bolj izgublja. Še več! Posredovano vedenje se vedno bolj prilagaja medijem, da ga je mogoče lažje uveljaviti, s tem pa zgublja na svoji avtohtonosti. Priti do avtohtonega vedenja pa zahteva velike napore, dostikrat tudi

veliko denarja. Poleg tega je avtohtono vedenje vedno zelo neizrazito, skrito v nekih drugih povezavah, ki so danes že zdavnaj preživete. Nekoč tako razširjeno ponavljanje (Troja, pesmice, epi, itd.). Potem pa bazira vedenje na epih, npr. Homerjeva Ilijada in Odiseja, ni pa bilo slišati še nikoli za neko vedenje, izločeno iz Šeherezade). Vse te so na pamet naučene informacije, povezane na zelo dolgo nit, ki jo je nekoč spremljala melodija (ta se je pa že zdavnaj izgubila), ki je kontrolirala redosled besedila in njegovo popolnost. Od vsega tega je ostal samo še rek »ne poj mi teh pesmic!« in učenja na pamet kakih pesmic.

O kakih medsebojnih vmesnih povezavah (mrežah, matrikah) ni ne duha ne sluha. Te si danes izmišljajo znanstveniki in jih primerjajo s fizičnimi ostanki (arheologija od Schliemanna naprej) in pletejo novo zgodovino. Ta pa se z novimi znanstvenimi dosežki običajno ne ponavlja, temveč bolj spreminja kot ponavlja.

Če je prva informacija vezana na pisavo, ki omogoča linearni, enodimenzionalni zapis, so današnje informacije večdimenzionalne. Če so Homerjevo Odisejo spremljale gusle, spremlja današnja »rdečo nit« - tekst cel kup drugih informacij, ki velikokrat niso usklajane. Tako zvočni del skoraj nikoli ni prilagojen dejanski vsebini, temveč vedno interpretaciji (lahko se vprašujemo, ali je že Homer zato drkal na gusle, da bi pridobil poslušalce?) Obleka in oprema »igralcev« ter njeno stanje se kaj malo ujema z dejansko, saj je vse prirejeno

uspehu predstave ne pa posredovanju dejanskih dogodkov.

Tako nam branje slovenske zgodovine od Bavcerja in Walvasorja naprej kaže kar nekaj epoh, ko se zgodovina temeljito spremeni. Imamo samo srečo, da dejanskih dogodkov za nazaj ne moremo spreminjati, tako kot spreminjamo njih interpretacije. Da pa bi to lahko prilagodili in to prilagoditev lahko uveljavili, pa smo pripravljeni narediti marsikaj. Tako je slovita aleksandrijska (ptolemejska) biblioteka pogorela kar trikrat. Prvič se je zgodilo to ravno takrat, ko je bil tam (rimski pogan) Cezar (l. 48), drugič jo je dal požgati (krščanski) cesar Teodozij I (l. 391), tretjič pa (muslimanski) kalif Umar (l. 642).

Tako se s sodobnimi komunikacijskimi sredstvi tudi lahko spremlja zgodovino kake druge vede in ne samo tiste, kateri je obravnava namenjena. Ugotavlja pa se lahko, da ravno te spremljajoče dejavnosti, doživljajo vedno večje spremembe, kot pa osnovne (namenske).

Tako so v oddajah izpred 10 let rudarili v bakreno- in bronastodobnih rudnikih vedno samo moški, odrasli moški. Ko pa so rudnike bolje raziskali, pregledali tudi tiste, ki niso bili najbolj atraktivni, največji, z največjimi ostanki, so pa ugotovili, da so luknje premajhne in da so bili rudarji tudi ženske in otroci. Potem so pogledali še malo po današnjih nerazvitih predelih v Afriki in našli veliko žensk in otrok v rudarstvu. Te so bile

zadolžene za ves transport. No, pa se spomnimo na kroparskega rudarja Štojsla, čigar žena je na glavi znosila z Jelovice v Kropo rudo, ki jo je ta izkopal. Prenehal je pa rudariti zato, ker mu je »padel konj« (umrla žena). Ali slučajno še danes žene v Ugandi nosijo na glavi rudo (v nekakih jerbasih) iz rudne jame na zbirališče in kakšna razlika je to do Štojslovega »konja«. Tudi drugi znaki, ki so jih dajale jame, da so bili »bergmandelci« tudi otroci, so bili v Alpah znani že prej, niso pa našli znakov, da bi bile rudarji tudi žene. Niso pa znane še nobene DNA analize, ki bi lahko odkrile prisotnost žena v rovih. Mogoče so se res udeleževale samo v transportu, ter tako niso puščale svojih sledi v jamah..

=====

Resničnost te zgodbe temelji na dejstvu, da bi moral biti Ricman naseljen prek celega leta, tako kot sta danes Koprivnik in Gorjuše na Pokljuki. Tudi ta dva sta proti severu zaščiteni s hribi in na podobni višini. Na tej višini je bilo v klimatsko ugodnih časih možno tudi skromno poljedelstvo, predvsem pa rudarjenje, o čemer priča popolnoma razkopana okolica še daleč proti jugu in jugovzhodu. Železarjenje (topljenje rude v kmečkih vetrnih pečeh z nožno gnanimi mehovi) je zelo verjetno potekalo na Kovačevcu, na mestu, kjer so za tako tehnologijo potrebni vetrovi, na podobnih višinah kot v Bohinju v isti dobi.

Ledinska imena kažejo na to, da je bil Ricman stalno naseljen ob poteh, ki so vodile na Jelovico, podobno kot se je razvil Koprivnik ob obstoječi antični poti, hišna imena na Kupljeniku pa, da se je iz majhnega naselja na Ricmanu (Skledi) pozneje razvil predel okoli sv. Štefana, vezan na prejšnje verske dejavnostmi in drug okoliš v Stagnah, vezan na prejšnje gospodarske dejavnosti. Oba dela ostaneta še naprej ozko povezana z Jelovico, vsak na svoj način.

Stare svečenike, duhovnike stare vere, so ljudje v različnih časih in krajih različno imenovali **sirah, druid, žrec, šaman, urač, mag, čarovnik, ...** ki so opravljali verske obrede, prerokovanja, opazovali nebo in naravne pojave, zdravili in zaklinjali ljudi, bili učitelji bodočim generacijam, nosilci sporočil in zgodovine, hranili vsa vedenja (tudi tehnološka, tudi kako se kuha železo). Zapisovanje in spreminjanje teh izročil pa je bilo prepovedano.

Kako so se ti imenovali med našimi staroverci, ni znano. Po sedanjem vedenju so bile te funkcije razdeljene med »starimi«, ki so bili specializirani za posamezne funkcije. Tako je nekdo »perfetvou« - napovedoval bodočnost, drug »zdravu« - **xxxxx**, tretji »učiu« (Učeš(ž), Učešk, Vučeš), spet drug »sodil« (Sodja), itd., kar se še danes odraža v priimkih in hišnih imenih.

Primer take osebe v vasi Kamne v Bohinju je opisal Joža Čop, ki je povedal:

Ta možak (Hodnik??) je večkrat hodil mimo naše hiše, pa kot otroci smo se tam okrog igrali. Kar na enkrat nas je pa tri spraval skupaj. Naročil je, kateri trije naj pridemo gor na Zečji Grasc, na Križ, je rekel.

Ko smo mi trije prišli na Križ, eden je bil Tajčov Jošk, bil je večje postave, bil je zelo brihten za igre, za rezlanje, pisal se je pa Skočir. Skočirji so pa tukaj ostanek plemičev. Potem sem bil jaz, tudi Jošk, potem je bil pa še Jošk (Cerkovnik).

Potem smo šli gor in ko smo prišli gor, nas je najprej pogledal, on se je vsedel na nek kamen, tako, da je imel eno nogo čez drugo.

Ta stari mož je bil bohinjsko – bovške rodbine, eni so se pisali Komac, on se je pa pisal Hodnik (pri hiši se je pa reklo Učešk), še eni so se pa pisali Cerkovnik.

Če se nekdo vsede na knalo ali skalo in da eno nogo čez drugo, s temu po bohinjsko reče, da »perfetvuje«.

V Drvošču je on (Učešk) tudi nabiral divje hruške in jabolka, lesičnike in lesnike in iz tega in češmina je on imel posebno prešo in je delal jesih in samo ta jesih je on uporabljal. Hodil je pa žet travo v Četrtno in je potem travo v povezih metal čez prepade, potem jih je naložil na sani, potem je pa imel spoda, nad znamnam gor, je pa imel spravljeno tako os z dvema kolescema, da je to spodaj podvezal, potem je pa od tam peljal po suhem skoz dol pa mem naše hiše in domov ga je vozil.

Gor je žel, ker je rekel, da je tisto seno res zdravo. Je pa dobil tle sem in tja kakšno travo, v Križu je imel travo, ki jo je seku, napravljaj pa je tudi zelo veliko vev'nkov (vejnikov). Ti so bili od hrasta, kakšne divje češnje, jesena, dobro vite z jagodam. To je mešal skupaj in naredil poveze, ki jih je imel doma v stogu, da se je posušilo. Pozimi pa je to dajal kozam.

Otroci smo poleti avgusta plezali na drevje in lomili vejice. Hodili smo tukaj okrog (po Dobravi) in to delali. On je povedal kdaj se to sme delat, drugače pa nisi smel niti s palico po kakšnem deblu tolči. Povedal je kdaj in bil potem tudi zraven spodaj in pazil, da ni kakšen padel dol z veje, ali pa da je šel na tako vejo, ki je bila trdna. Prav skrbel je za to. Bil je pa tak majhen možic in je vedno čikal kakšen cvek od vrbe. Cvek od vrbe je imel in nas je učil, ko boš kaj vzdignil vedi, da je bolj bogu dopadljivo, da se userješ, kakor da dobiš pruh. In moraš imeti cvek med zobmi, da ti sila pri ustih ven udari, ne pa skozi rit. Tako nas je praktično učil. Učil nas je tudi, da ne smeš po bregu dol leteti, če vidiš kačo, ampak preč in gor, ker se kača kar podrične dol.

Drugače je pa imel doma koze, njegova hiša je bila čisto lesena, hlev tudi. Nekaj spodnjega dela je bilo kamnito in vsak dan je šel na uno ali to krej, imel zadaj za pasom en tak rfovč, kot jih imajo Istrani. Z njim je rezal veje in za obrambo, če bi kaj bilo.

On (Učešk??) se je bolj spoznal na staro vero, kot drugi. saj se je moral. Drugače nam ni rekel kakšne take stvari, da jo nebi narobe razumel in fajmoštru povedal.

To je bilo takrat, ko sem se zanimal za cerkev na Brodu, Zečji Grádec z Vučne meje. Po pripovedih starega Učeška na Zejčjem Gradcu po prvi svetovni vojni, ko sem za pošto otrokom izseljencev v Ameriko popisoval napise na spomenikih v Bohinju, kar je on povzel po izročilih bukovskih prednikov hiše in sorodstva, so stari Bukovci ali Vúkovci – skrajšano »Vúkci« -, ki so bili rudokopi, topilničarji in kovači, živeli na gorah, to je na planotah gorá in ne v dolinah, v katerih so bila tedaj še jezera, megla in zarasla močvirja. Doli v doline so tedaj hodili le iz potrebe prehodov, prevoza na vádjah in splavih ter lova. Gori so gojili koze in ovce ter izkoriščali to, kar se je gori dobilo. Nad planotami so bile zveze predvsem na južno in zahodno stran, kar je bilo tam topleje in so od tam prišli. Sprva le poleti, potem pa za stalno.

Hiša »Učešk« je na Kamnjah (Savica-Kamnje No 18, Urb No 949, Bled, Status 1/3, gospodar Simon Hodnik * 3. 10. 1789 - + 16. 12. 1858, za njim Jožef Komac * 3. XI. 1834 Soča No 128). Pripovednik na Zejčjem Gradcu je bil

Jožef v času, ko se je k hiši priženil Joža Cerkovnik, sin prav tako pripovednika, rezbarja in gorskega vodnika Franca Cerkovnika – Jurja.

S pripovedmi Učeška se ujemajo tudi druge pripovedi od raznih virov. Sprva sem mislil, da je hišno ime v zvezi z Učejo, pač po Bovčanih Komacih, pa so mi zatrtili, da je to hišno ime staro in je bilo v Bohinju že preje. To potrjuje tudi vpis v farni knjigi za leto 1848. Hiša s hlevom je bila lesena vseskozi, po vedenju štáng'lnov Rožičev obnovljena leta 1720, les pa posekan »Pod Vóko«. Komac Jožeta so Nemci selili, bil je upokojeni tovarniški delavec (delal je pri fužinski vagi), umrl pa je po vojni. Vseskozi je živel preprosto v ljubezni do narave, seno pa je napravljaval v visokih gorah (žel planinsko travo v Liscu in v Četru).

On je tudi vedel, da so predniki Brojanov in Sovičanov skupno – to je tudi Šemenčov, Kamenjčnekov in Žlancev – bili visoko gori po gorah, del se je z Ródnice spustil na Senožeta, koder so imeli na robu »starega boga Kurina ali Kuretna«, od katerega izvira cerkev na Brodu, ki je postavljena na ájdovskih grobovih«.

Teta Urša mi je tudi pravila »izročilo ta Burklaste matere«, ki ve povedati sledeče:

»Brojani so bili v starih cajtih na Senožetah. To se pozna po stanovih, ki so vrisani na Kúretnah. Sobodinova hiša na Brodu je bila na Senožetah najstarejša. Bila je na sredi, to je na Spodnjih Senožetah, ki jih je skupno z »Vrtačam« prinesla od Sobodinove hiše za doto k mlinu, ko sta se vzela z štang'lnom Lorencom Žnidarjem. Ona je vodila oba mlina in tu mlela. Ime »ta Burklasta« pa so ji dali ljudje, ker je bila krščena po svetnici Notburgi, pa tudi zato, ker je večinoma kuhala v peči in imela kar sedem različnih burkel, s katerimi je tudi odganjala nadležne dedce, ko je bil njen Lorenc od doma«.

V nadškofijskem arhivu v Ljubljani je pod oznako »Fara sv. Martina, škofa – Srednja vas v Bohinju, fase. 2« vložena »Poročna knjiga 1737-1784«, v kateri piše, da sta se 1. III. 1777. poročila Lovrenc Šnidar, zakonski sin Jakoba Šnidarja, blejskega podložnika in Notburga, zakonska hči Matije Rožiča, blejskega kmeta iz Broda«. Oba sta bila samska, priči pa sta bili Jurij Žnidar in Jurij Šest iz Kamenj (zapisano: »ex Brod« in »ex Camyne«). Jakob, oče omenjenega Lovrenca se je poročil 14. II. 1740. s Heleno Joštovko, zakonsko hčerjo kmeta Gregorja Jošta z Broda. To Heleno so imenovali »ta zelénkasta mát«.

Bila je namreč udarjena na zeleno barvo in so to na ljudski način kombinirali zvočno s krstnim imenom.

Sveta Notburga praznuje 13. Kimovca – 10 dni pred jesenskim enakonočjem. Ime te svetnice je čudno za bohinjsko uho, privlačen pa videz, saj ima v rokah srp. Raziskovalec Niko Kuret piše o Sveti Notburgi, da je z njo nekaj podobnega kakor s sveto Kumo (23. VII.), kajti obe sta »svetnici« po ljudski volji. Sveta Notburga s srpom in sveti Izidor s cepcem – oba sta zavetnika kmečkega dela. Zanimivo je, da za sveto Kumo navaja 23. VII., dočim je po drugih navedbah Kuma pridružena sveti Marjeti (20. VII.) Po stari pratiki praznuje sveti Izidor 4. malega travna in 15. velikega travna skupaj z »ta uscano Zofko«. Kuret navaja, da se je češčenja svete Notburge razmahnilo na Kranjskem po letu 1735., najpomembnejša božja pot na Kranjskem pa je bila v Grobljah pri Domžalah, koder so leta 1737. postavili poseben oltar, pri katerem so na leto spravili do 800 plačanih maš. Na Krasu je veljala božjepotna cerkev sv. Notburge v Krepljah, posvečena l. 1741. O njej je na Krasu pesmica

»Sveta, naga, bosa,
je pala nanjo rosa«.

ki so jo Oštje tudi meni zapojali, ko sem poizvedoval ob vsaki priložnosti o starih rečeh.

Po razporedu o koledarju MD za leto 1951. goduje:

sv. Izidor, škof in mučenec	2. Prosinca
sv. Izidor, mučenec	5. Svečana
sv. Izidor, škof in cerkv. učitelj	4. Malega Travná
sv. Izidor, kmet, spoznavalec	10. Malega Travná

Svetega Izidorja s cepcem ima Niko Kuret ob sv. Zofki. Že omenjeni koledar za leto 1951. ima v seznamu kar pet raznih svetih Helen in to za dneve: 15. IV., 22. V., 31. VII., 18. VIII. in 6. XI.

Iz »Razlage imen« (Koledar MD 1967) je razvidno:

Izidor	je grško v pomenu »dar boginje Izide«
Helena	gr., svetla, plemenica
Notburga	germ., »varstvo v sili«, »braniteljica v boju«
Lovrenc	lat. »z lovoriko ovenčan«
Jurij	gr., »poljedelec« (iz »Georgij«)
Jakob	hebr., »trdno drži peto« ali »Bog more zavarovati«

Jošt
Matija

gr. »ki skriva strelice«, lat. (Justus) »pravični«
hebr. gr. »gospodov dar« (slov. »Božidar«)

Svete Kuma ali Kumare ni v seznamu četudi se zadnje čase toliko govori o najdbi Kumranskih rokopisov.

Cép (ec) in srp imata poleg kmečkega orodja še stari mitološki pomen moškega in ženskega principa. Zato taki svetniki spominjajo na nekdanja stara božanstva na področju erotike. Ta poganja večno kolo svete Katre.

»Broján« je oproda cerkvenega kneza. Na osnovi CER, CIR in CÊRK je v Sloveniji mnogo imen, ki kažejo v davno preteklost z izpeljankami branja z ene ali druge smeri. To kaže na staro, še predrimsko dobo. Ker je sedanji Brod na nekdanjih prazgodovinskih grobovih in je proti vzhodu omejen z robom ter kanalom »Gregorjeve vode« izpod Kureten, je na omenjenem prostoru, ki nima možnosti razprostitve na delitev selišča na eni strani in pokopališča na drugi, to je »Žál«, »Nogil«, »Gomil« ali »Gróbelj«. Obseg grobov ni velik, ker je tudi prostora malo, zato se ob poznejši cerkvi okoli nje ni razvilo pokopališče v krščansko vero sprejetih Bukovcev, ampak je bilo to pokopališče na Santromu pri Bitnjah.

Vprašanje je tudi, koliko je bil Brod glede tega sploh raziskan, koliko je bilo odkopanega že pred slučajnimi najdbami. Pred leti je bil reguliran graben mimo cerkve, ker je zamakal temelje tako temeljito, da je za cerkvijo nastajalo močvirje. Napravljena je bila tudi drenaža. Zaradi zamakanja se je nekoliko nagnil tudi zvonik – vsaj tako se mi je zdelo, ko sem ga motril s svinčnico s Kôkra in Brlice. Notranjost cerkve ni bila raziskana in tudi ne preostalo zemljišče okoli cerkve.

Razmere pri »vedenju«

Uradna znanost poskuša zagotoviti kakovost svojih del s tem, da podaja samo tisto, kar je z njenega gledišča mogoče zagovarjati in dokazovati z različnimi dokumenti, najdbami, itd. ter ustreznimi takrat priznanimi raziskovalnimi metodami.

Ko ugotavljajo bolj smeli (neindoktrinirani) raziskovalci določene relacije, spoznanja, domneve, ..., jih ta uradna (indoktrinirana) znanost ne prizna. Tako se določene nove metode, procesi, oprema, itd. ne morejo prebiti, saj jih zadržujejo stare, uveljavljene, etablirane strukture. Še več, v nič gre ogromno informacij, saj se poskuša preprečiti, da bi se drugačne ideje mišljenja, vedenja ne prijela in ogrožala že obstoječih etabliranih struktur. Tako uporablja etablirana znanost samo etablirane vire, vsi drugi pa so zanemarjeni.

Dejansko pa obstoja niz drugih virov, ki so doživeli tekom časa določene spremembe, nekatere kot plod naravnih in regularnih procesov (ki se jih priznava), druge se pa zaradi kaotičnih, nestacionarnih, neregularnih potekov poskuša spregledati, predvsem tiste, ki so bili doseženi v neki drugi in ne obravnavani stroki.

Tako humanistične vede odklanjajo pragmatizem, ki bazira na celotnih posledicah procesov in ne samo na doseženih ciljih. Ja, kako je neprijetno če ima neko zdravilo stranske, nesprejemljive posledice, mi smo

pa toliko vložili v njegov razvoj, si od njega toliko obetali, ta hudič nam pa pušča ob strani toliko nezaželenega. Ali ni lušno zamizati in opazovati samo cilje in predvidene rezultate, ne pa teh prekletih stranskih učinkov! Pa naj bo to v medicini, v pravu, teologiji, politiki, ... povsod so nezaželeni. Da pa bi prek stranskih učinkov poskušali doseči neke spremembe v strukturah glavnih ciljev, je pa zelo redek pojav. Včasih poteka to negiranje tako daleč, da se določena stroka znajde v neugodnem položaju ali celo osmeši.

Tako se npr. že samo pri navajanju časov dogajajo okoli 1. O kaj čudne stvari.

V matematiki poznajo ničlo, zgodovina je ne pozna, ta nima ničelnega leta. Ali ste že kdaj slišali za datirane dogodke mesece dni pred kristusovim rojstvom. Če znamo okoli današnjega časa poiskati (realna) števila, (leto, mesec, dan; ura, minuta, sekunda, ...) zgodovina tega ne pozna, pozna pa niz različnih dogovorov, štetij in koledarjev. Rezultati prehodov iz enega v drugega so pa negotovi, netočni.

Vendar ne smemo misliti, da so bili antični matematiki bebci. Njihove dosežke uporabljamo še danes (Pitagora, Evklid, Arhimed, ..)

Tako se je končno pomirila tudi bitka med Venetarji in Klasiki. Če so eni zanikali prihod Slovanov, so drugi zanikali obtoj staroselcev kot Slovanov.

Nobeden se ni zavedal, da so ljudje vedno prihajali in odhajali, da so s seboj nosili svoje imetje in znanje. Življenje je nekaj dinamičnega, poganjajo ga vsakdanji dogodki, vplivi, nobeden ni opazil faktorjev, ki so ves ta cirkus poganjali in gledal na celoto kot proces, sestavljen iz mnogih podprocesov, činiteljev, objektov (subjektov)... ter tega zajel z vidika systemske in procesne tehnike, ki ima svoje naravne zakonitosti, ne samo tiste iz logike in modelnih tehnik.

Kot običajno, imeli so oboji prav in tudi ne. Nekaj je moralo biti opuščena, nekaj dodanega, nekaj pa spremenjenega, nekaj pa ostaja naprej perečega, kar naj bo hrana za iskanje novih podatkov, novih raziskovalnih metod in tehnik. Sodobne komunikacije bodo bolj povezale posamezne stroke, vedno več podatkov dobimo lahko tam, kjer jih do danes nismo niti iskali.

Če poiščemo razvoj sedanjih dogodkov in njih značilnosti, lahko napovemo tudi bodočnost, vsaj za neke tendence. Faktorji rizika so v nekaterih napovedih dokaj nizki in prostorsko omejeni, v drugih zelo visoki, dalnosežni, globalni, temu primerne pa so potem tudi rešitve.

Vesol'n pok

<http://de.wikipedia.org/wiki/Urknall>

http://de.wikipedia.org/wiki/Entstehung_der_Erde#Vorgeschichte

U začetku j'buva energija, usa u 'n mej'n točk. Poj pa to točko raznesvo (zakva, čj bva skoz prej uhka u tist točk, kva joj srbeu, d' sej pstiva sprovočirat pa nard't, d' joj raznesvo?) so pa tmo rek'l vesol'n pok, na pa sej začeu.

Poj pa ratova prva materija in to iz tiste crknene energije, kjoj ponuou vesol'n pok, d' gaj raznesvo. Dobil smo nejmanše delce materije (ja kere pa, kpa zmerej odkrivamo nove še manše delce), poj so se pa te ta nejmanš delce začel združvat, dobivat tiste lastnost, kso j'h tač združke mel (te pa odkrivamo zmerej na nou) in to tolk cajta, dokler nismo dobil današ'nga vesolja. No, tud ta cajt določajo zmerej b'l toč'n, dons bnej to buo po en'h podat'k'h pred 13,7 milijarde let.

Ja, pr tmo vemo že zvo toč'n, kva sej dogajou u p'ru sekund, minut, ur,, kdaj pa to buo od dons nazaj pa navajajo use sorte cajte u obdobjo 10 do 17 milijard let.

A ni fajn, nekej se da izračunat zvo toč'n, na druj stran pa pst't za isto stvar čist sam l'ft. No, vidte, glih toj tist k'r misl'm, d' se dogaja u usak'h človšk'h možgan'h – za eno stvar v'mo z enga stališča čist use na drob'n, z drujga stališča, pa usga tga sploh ni.

Ja, učas smo verval u use sorte bogove, dons mamu pa enga boga – znanost, ja pa tud še ostanke od us'h

prejšn'h bogov, t'st'h iz onostranstva pa tist'h zem'lsk'h, t' domač'h.

Ja, ja, vidmo muho pa use nene dele, ne pa slona na kermo ta muha čpi. Ja, vidmo muho, ne pa nenga očesa, kje sestaulen iz več sto očes, od ker'h usak nekej vid, noben hudič pa ne ve, kva muha vid.

Ja, ja, tak smo! K'r stopte u parlament, pa j'h mau poslušajte, paute vid'l, d'j use to res.

Ja, »parlare« = govoriti, parlament pa krej, čer se govori (č' pa gledate televizijo, pa ute vid'l, d' tud pretepa). Jest j'h pa učas gledam pa poslušam pa vid'm, d'j to res čist običaj'n čvekališe, čer se prečveka use sorte stvari. Za kva pa Toporišič tga ni vidu pa predlagou za parlament slovensko besedo »čvekališče« me pa ne smete barat, ker ga tud jest nis'm barou, sej že tko al tko sprašujem use sorte stvari, za kere sej prej švo u arest (dons se pa plačuje tak sprašvane pa tud čvekane na druge načine, kaš'n so te način', bote pa vid'l, kse bote z nim srečal).

Ja, ja »vesolni pok« u naš'h gvalah!

Ja, ratal smo iz tiste ta crknene energije (entropije), to se pozna tud u naš'h gvalah, u ker'h se vala tud use sorte crkotina, pa u ker'h tud usa ta crkotina poj eksplodira pa se šir ukol predus'm s čvekanam. Poj pa verjemte še u k'šno stvar, kva šele dab verval.

Poj pa tist ta ver'n vidjo pred vesol'nmo pokam še enga, kje use to naredu, znanost pa trd, d' prej ni buo n'č, pred us'm n'č tačga, kar b' se dau pošvatat.

Sosedou Jaka pa prau, d'j von zmerej švatou punce, dokler je biu on mvad, jest pa misl'm pa dokler so se mo punce pstile švatat. No vidte, pa se uhka spet kregava kva drži, moja al negova?

No, poj mej pa srečou ad'n, pam je reku, d' jest use narobe razumem, č'prou so podatki resnič'n, pa d' poj tko obrnem, k't se men prou zdi. Jest s'm ga pa barou, č'j že kdaj srečou kerga, kb' ne biu tak pa kneb to devou, j'biu pa tih. Poj s'm mo pa reku, d' kok'r jest vem, ma usak č'vouk r't, pa d' nis'm srečou še ubenga, kjo neb mu, pa č'm je to prou al pa ne, poj biu pa tih pa sej obrnu če prot cerk'l pa reku: »No viš, lepa jpa le, pa č' ti še tko čvekaš o tist crkotin«.

No, tko s'm tud jest dau tisto okol Ricmana pa K'plenka tač'm, kso o tmo kej ved'l, dab to pregledal, pa dab ugotov'l, kaš'n gnoj se vala po naš'h gvalah, pa kva se usakmo od nas zdi, d'j b'l res. Poj so pa rek'l use sorte. Velik stvari s'm se jest zmotu, pa k'šno stvar napač'n razumu, velik so pa tud druj zakuhali. Sam na konc jpa ratou iz usga tga 'n kompromis, prot kermo bodo pa mel velik za povedat predus'm tist iz inozemstva, k usga tga še 'nkol niso od bliz vid'l (m'rs ker pa tud od del'č ne).

Poj pa ta kriza! Gledam televizijo pa Merk'lnovo pa Sarkozija, koko nas rešujeta, pa sem je zdeu, d' glih tko, k't so nam učas prav'l, d' nas je rešvou Kristus, o drug'h bogov'h so ble pa tih, o tist'h, kso j'm verjel prej, pa kso j'h propagiral prej. Ja, čvouk more met zmerej 'n cirkus, kga mo utepajo u guavo usi po vrst – starš', šove, politka, pa kva jest vem še kdo. Usak od teh ma svoj stališe pa svojo priž'nco, ja, na konc pa tud svoje ver'nke (kse mo pstejo nategvat). Ja, en se pa ne pstejo nategvat, pa so glih tko nategnen. Za kej tačga pošlejo takga posiljevauca pred sodiše, ta ga pa utakne u arest. Ja, gun pa to uhka počnejo kar pr beumo dneu pa po televizij pa po us'h medij'h.

Poj se pa baram, u kaš'nmo svet žvemo, pa kvaj bogov'm use dovol'n, k'r je za navadne 'ldi prepovdan.

Poj pa praujo kriza! Hudiča, kdo joj pa zakuhou, č' ne glih tist bogou? Jest s'm biu že zmerej prot Olimpo, pa tud prot tač'm »olimpijadam«. Sam, dokler je to bvo u ta star Grčij, je bvo to dele'č preč, tko časov'n pa tud krajev'n, me to tud ni n'č brigou (skrbeu), dons pa seka to po usakmo človek, po ceumo svet, pa ne sam u današ'n Grčij. N'č čud'nga, d' se en umaknejo če »za Luno«, kpa se tmo ne morjo og'n tle na Zem'l. Še b'l res je pa to, d' za Luno dons ni nobenga naselja pa tud ubenga človeka.

No vidte, kam nas je use to p'rgnau!

D'b se pa usmo tmo cirkus' ognil, so pa en rek'l, d' so u Alpah žvel že zmerej 'ldje, kso se znal usmo tmo og'nt,

pa d' so t'krat bol žvel, kso nagnal use te bogove. No, dons pa žvi u Alpah k'r nekej 'ldi tud na tak način. En sos ohranil tud tako državo (ker po svoje švicajo), ta druj svoje pokrajine, ta tret ta svoja naselja, ta četrť pa sam svoj last'n dom.

Za use je značil'n to, d' so »autonom'n«. Poj so pa ugotov'l, d' morjo bit autonom'n predus'm energetsk, poj materjal'n, predus'm pa d' morjo bit autonom'n u svoj'h gvalah, d' se n' smejo pst't nategvat »bogov'm«. To so ved'l že tisočletja prej, sam d' so en to ohranil do dons, ta druje so pa »povalak«, pa j'h dons ni več. No, glih te »Ta povalan« se pa dons vzdigujejo.

Tko sej pojav'l na senč'n stran Alp že 18 krajevn'h valut kot rezultat »krajevne gospodarske autonomije«, 4 naselja, kso »energijsko autonomna (sončna energija, energija vetra, bioenergija)«, predus'm pa težna k rast kakršne si bod autonomije pa nene integracije pa širena u vse druje sisteme. Ja, ugotov'l so, d'j treba »Evropo« kontrolirat p'r nih sam'h, jo uravnavat, uravnavat nen upliu na uznotrej (pa nej dela odzunej že k'r voče). Zato so se odklopil od vs'h subvencij (d'b dobil nazaj (u manš mer) tist, k'r (u večji mer) dajejo vano, pa se začel »uzdat use in u svoje kluse«).

(<http://www.regiogeld.de/filmbeitraege.html>)

Toj pa pomeniu posvat u maloro use bogove. Zato so začel bogou tud sekat nazaj, tko k't Zeus s svoj'm strelam. Sam to so von ved'l že od prej, d' morš autonomnost brant, pa d' morš za to vojvat razne vojne, d' to

mir'n pa brez odrekan ne gre (Ja, že Dubrovnik je vedu, d' ga negova autonomija, kj'j reku svoboda, velik stane, ne sam obrambnega zidu, ampak tud velike gnarce za plačvane te svobode tist'm, kso jo ogrožal, saj so uhka samo kot svobod'n l'dje realiziral svoje cilje).

<http://swrmediathek.de/player.htm?show=fa9f8380-155b-11e0-b758-0026b975f2e6>

No usake štorje jenkrat konc, pa nej bo tud tele. Začeva sej že pred več tauž'nt let, za zdej seu pa nehova u tmole pusto. Naš pust bo pa trajou k'r nekej mescou z usmo cirkusam pa šemam uret.

Mi smo ble do zdej nategvan, pa bomo še tud u bodoče. Jest s'm vas poskušou sam mau spom'nt, kašna use nategvana mormo prenašat. Nekej je tač'h čist za ušesa p'rulečen'h, nekej tač'h, d's sam mis'lmo, da smo nategnen, od en'h mamu pa 'rdečo r't. Tist k nas nategujejo, pa sami mis'ljo, d'j use tist res (a so falotje al so sam mau p'rfrigan, a pa sam naiv'n), to pa sami presodte.

Pa fajn se mejte!